

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Ivana Látalová

Možnosti trávení volného času na venkově u žáků mladšího školního věku

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Možnosti trávení volného času na venkově u žáků mladšího školního věku“ vypracovala samostatně, a to na základě uvedené literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 19. 4. 2022

.....
Látalová Ivana

Děkuji PhDr. Pavle Andrysové, Ph.D., za vedení bakalářské práce. Za užitečné a cenné rady, odborné připomínky, které mi byly přínosem při psaní bakalářské práce a také za trpělivost.

Obsah

Úvod	5
------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas v životě jedince	8
1.1 Rodinné prostředí – rodina a volný čas.....	12
1.2 Školní prostředí – vrstevníci a volný čas	13
1.3 Lokální prostředí – venkov a volný čas	14
2 Volnočasová zařízení	16
2.1 Volnočasové aktivity	20
2.2 Zájmové činnosti.....	21
2.3 Osobnost pedagoga volného času a vychovatele	22
3 Zhodnocení dosavadních poznatků o problematice volného času	24
3.1 Zhodnocení volného času v rámci prostředí	27
3.2 Zhodnocení školských zařízení pro zájmové vzdělávání.....	28
3.3 Zhodnocení úlohy pedagoga volného času a vychovatele	29

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Design výzkumného šetření.....	32
4.1 Analýza získaných dat	33
4.2 Interpretace získaných dat	39
4.3 Diskuze	40
Závěr	41
Seznam použité literatury	43
Seznam tabulek.....	47
Seznam obrázků.....	47

Úvod

Téma bakalářské práce jsem zvolila z důvodu, že venkov v současnosti přitahuje velkou pozornost a mnoho rodin se stěhuje právě tam. Dříve kromě přírody a kulturních tradic udržovaných v tomto prostředí, venkov nenabízel mnoho možností k zájmovým činnostem a aktivitám. Pokud je na vesnici škola, tak při škole je většinou zřízena školní družina a jídelna. Některá z vesnic může mít zřízenou i pobočku Základní umělecké školy. Mohou zde být i různé organizace jako je TJ Sokol, fotbalový Sportovní klub SK a zájmové sdružení Sbor dobrovolných hasičů SDH. Pokud má vesnice kostel, mohou být zřízeny i církevní a náboženské kroužky. Pro nepravidelnou činnost je možnost v letních měsících využívat koupaliště, rybník nebo potok. V zimě bruslení na zamrzlém rybníku, sáňkování nebo jiné aktivity, pokud je sníh. Celoročně, pokud jsou na vesnici zřízeny, lze využít knihovnu nebo kino. Vesnice dříve nenabízela tolik možností jako městské prostředí. V minulosti nebylo tolik příležitostí a hlavně prostředků, aby jedinec mohl dojíždět do zájmových kroužků ve městě. Musel se spokojit s tím, co nabízí venkov. Dnešní doba, ale poskytuje mnoho moderních technologií a vymožeností, které se objevují také na venkově. A z venkova se najednou stává lákavé prostředí nabízející mnoho možností. Děti, na které se v dnešní době ubírá tolik pozornosti, vyrůstají v klidném prostředí.

Cílem této bakalářské práce je zjistit postoj rodičů k nabízenému výběru možností volnočasových aktivit ve školní družině, a to na venkově u dětí mladšího školního věku. Vzhledem k tomu, že prostředí, ve kterém žijeme, se neustále rozvíjí a mění, je důležité vyjasnit, jak na tyto změny reagují školní družiny, zda se přizpůsobují aktuálnímu dění, nebo zda se drží toho, co je v dané škole zavedeno a stanoveno. Dílčím cílem je zjistit z jakého důvodu děti navštěvují školní družinu. Chci objasnit, zda jsou rodiče zaměřeni u dítěte spíše na intelektuální stránku, nebo na rozvoj zručnosti. A dále chci zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s nabídkou aktivit školní družiny. Od vychovatelů pracujících ve školní družině chci zjistit, zda vychovatelé ve školní družině spolupracují s jinými institucemi v rámci kroužků. Analyzovat, jaké kroužky jsou ve školní družině populární.

V teoretické části se v první kapitole věnuji významu volného času a jeho důležitosti a významu pro jedince a lidskou společnost a jeho roli v životě lidí. Volný čas pro dnešní uspěchanou dobu je neustále žhavé a aktuální téma. Mnoho odborných publikací a výzkumů

se tomuto tématu věnuje a snaží se najít tu nejlepší cestu, jak se vypořádat s náročností všedního dne. Podkapitoly podrobněji specifikují volný čas v různých prostředích, ve kterých jedinec tráví svůj čas, a to již od narození. Jedinec je součástí různých prostředí, zažívá zde první zkušenosti a na základě těchto prostředí vnímá a zkoumá svět kolem sebe. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na volnočasová zařízení při škole, které jedinec při vstupu do nového prostředí navštěvuje. Podkapitoly blíže specifikují zájmové činnosti, které se konají a probíhají ve volnočasových zařízeních. Důležitou roli při výchově je i osobnost pedagoga volného času a vychovatele, protože při výchovném působení a zároveň při práci s dětmi je důležité, aby tyto osoby věděly, zda jsou pro tuto práci vhodné. Oba tyto subjekty jsou účastníci volnočasových aktivit v rolích vychovávajícího a ve vzájemném působení s objektem výchovy se navzájem ovlivňují a to v různých zařízeních při škole, ale i mimo ni. Ve třetí kapitole jsou shrnuty dosavadní poznatky o problematice volného času. Poznatky o tom, kde jsou děti nejvíce spokojeni s nabídkami volnočasových aktivit, zda ve městě nebo na venkově. Zjištění, že při výběru volnočasových aktivit hraje roli rodina a zda jsou rodiče přesvědčeni, že pravidelná účast v organizovaných volnočasových aktivitách je pro děti přínosná. Školy v nabídce volnočasových aktivit sehrávají důležitou roli, proto je důležité se k této problematice opakovaně vracet a věnovat se jí. Dětství hraje důležitou roli v osvojení si návyků, které budou později prospěšné k udržení si zdravého životního stylu, využívání získaných dovedností a znalostí.

V praktické části na základě kvalitativního šetření chci zjistit postoj rodičů k nabízenému výběru možností volnočasových aktivit ve školní družině a to na venkově u dětí mladšího školního věku. Objasnit přizpůsobení školních družin aktuálnímu dění a zda se drží toho, co je v dané škole zavedeno a stanoveno. Dílčím cílem je od rodičů formou rozhovoru zjistit, z jakého důvodu děti navštěvují školní družinu. Objasnit, zda jsou rodiče zaměřeni u dítěte spíše na intelektuální stránku nebo na rozvoj zručnosti. Zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s nabídkou aktivit školní družiny. A s pomocí vychovatelů ve školní družině analyzovat, jaké kroužky jsou populární. A dále chci zjistit, zda vychovatelé ve školní družině spolupracují s jinými institucemi v rámci kroužků.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas v životě jedince

Úvod této kapitoly je zaměřen na volný čas, tedy časový rozsah, ve kterém se jedinec nemusí věnovat školním, pracovním a dalším povinnostem. Čas, ve kterém je jedinec osvobozen od povinností, ale zároveň je svázaný určitými pravidly společnosti, které musí dodržovat. Je to takový mezičas, než nastane nebo skončí čas povinností. V tomto čase se jedinec pohybuje v různých prostředích, která ho oklopují a ovlivňují zároveň. Reaguje na různé podněty a vjemy, ale také on sám toto prostředí svojí osobností ovlivňuje. Současný svět nabízí mnoho rozmanitých moderních technologií, digitálních vymožeností. Je to neustále se měnící prostředí, kde probíhají sociální a kulturní změny. Aby jedinec v tomto světě uspěl, je důležité vědět, jak se dokázat odreagovat, ale také reagovat na starosti všedních dní, uvolnit se a načerpat síly, jak po stránce psychické, tak i fyzické. Vhodný začátek této výchovy je již v raném věku dítěte, kdy cílem je zanechat v něm hodnoty pro budoucí život, a také dovednosti a schopnosti, jak si poradit se zátěží všedních dní. Podkapitoly jsou podrobněji zaměřeny na jednotlivá prostředí rodinné, školní a lokální, ve kterých se jedinec v obdobích svého života nejčastěji pohybuje, a která na jedince během jeho vývoje působí a ovlivňují jeho volný čas.

Dle Kaplánka (2017, s. 54–55) není možné volný čas znázornit jen jako časové úseky, ve kterých se jedinec věnuje pracovním povinnostem a slouží k tomu, že je vykonává kvůli obživě. Chápe tento čas jako svobodu, jedinec může činit to, na čem mu záleží a čemu se chce věnovat. Také autorky Kollárová a Pavličková (2018, s. 16) volný čas vymezily jako důležitou součást života jedince, protože v rámci tohoto času se jedinec oprošťuje od povinností a problémů všedních dní, na základě svých zájmů se svobodně rozvíjí. Volný čas, tedy lze vymezit „základními znaky, kterými jsou sloboda, dobrovolnosť a voľnosť“.

V minulosti volný čas skoro vůbec nebyl, dalo by se říct, že byl „nedostatkovým zbožím“. V současnosti se situace s volným časem změnila, volného času je více a tak se volný čas stal důležitou součástí jedincova společenského života (Kaplánek, 2012, s. 45). Podle Prokešové (2008, s. 11–12) bude volného času stále více narůstat, a to díky zvyšování efektivity práce a modernizaci pracovních podmínek, a proto by měl jedinec vědět, jak tento čas smysluplně využít a zbytečně ho nepromarnit. Smysluplné nakládání s volným časem se odvíjí od určitých hodnot a stupně uspokojování potřeb, ale také životního stylu. To vše má odezvu na uvědomění si vlastního způsobu života a také na to jaké hodnoty tento život jedinci přináší.

Vnímání volného času nelze vzhledem k rozmanitosti a individuálnosti každého z nás přesně vymezit. Hofbauer (2011, s. 10–11) volný čas vnímá jako součást života lidí, je to doba, která nastává po splnění potřeb a povinností a nastává čas odpočinku. Součástí života jedince je čas pracovní, čímž je škola a pracovní proces, je to čas nutný ke splnění každodenních potřeb např. spánek, jídlo, hygiena, chod rodiny, ke které se vážou také povinnosti dojíždění a jiné mimopracovní povinnosti. Hofbauer ještě rozlišuje čas na půl volný, který charakterizoval jako čas na činnosti, které jsou na hraně času povinného a nutného, tyto činnosti přinášejí radost, ale i praktický užitek.

Jiným způsobem charakterizoval volný čas Kaplánek (2017, s. 52) „*moderní volný čas vznikl jako protiklad k pracovní době*“, na straně jedné je práce k udržení a zachování života, a na straně druhé je společenský život. Dále tento autor vymezuje chápání volného času ve třech časových úsecích jako neutrální časový úsek, který je prázdný tedy nenaplněný, pozitivní, který v jedinci vyvolává pocit volnosti a negativní z tohoto označení času již vyplývá, že tento čas je nadarmo promarněný (Kaplánek, 2012, s. 24). A další vnímání času uvádí Knotová (2011, s. 39) jedinec vnímá objektivní a subjektivní čas, který souvisí s časem fyzikálním a biologickým. Objektivní vnímání času je dáno fyzikálním časem, ale i společenskými pravidly, tudíž není závislé na niterním prožívání jedince. Z osobního hlediska je vnímání času pro každého jedince jiné. Čas vnímá a prožívá každý jedinec individuálně, ať již je to dítě, dospělý, starý člověk, nezaměstnaný. Jinak čas plyne na dovolené, při náročné práci nebo při činnosti, která nás baví nebo naopak nebaví.

Prokešová (2008, s. 14) k volnému času uvádí, že jedinec k němu může přistupovat dvojím způsobem. První přístup bere v potaz protiklad mezi pracovním časem a časem volným a druhý přístup se zaměřuje na shodu. Z hlediska protikladu mezi pracovním a volným časem existuje určitý systém, kdy volný čas vnímáme jako čas vyrovnávání se s chybami, s neúspěchem a proto si tyto nedostatky kompenzujeme určitou volnočasovou náplní, která nám přináší uspokojení. Volný čas nám také může sloužit jako ventil k odreagování od starostí všedních dní. A zároveň volný čas může znázorňovat zdravý způsob odpočinku, tedy trávení volného času tak, aby jedinec dosáhl fyzické, emoční a zároveň citové vyrovnanosti. Pro duchovně založené jedince přináší volný čas krásno, dozvídání se nových věcí a přijímání toho krásného kolem nás.

Prožívání volného času s sebou přináší řadu nesnází, ale také nepřeborných možností a šancí. Život jedince se odvíjí od toho, kam směřuje a záleží také na tom, jaké hodnoty jsou pro něj

důležité a významné, čemu přikládá váhu a čemu nevěnuje pozornost. Podle toho jaké si jedinec ve svém životě nastaví priority, bude tento základ sloužit k uspokojování jeho potřeb a zároveň také budou odrazem jeho života. Volný čas je podle tohoto autora dobou, kdy se jedinec může rozvíjet a zároveň dodává, že pokud je volný čas právě ten čas, s nímž člověk může nakládat dle svého a základem tohoto času je svoboda, je tedy rozhodující, jak s touto svobodou naloží. Proto je velmi důležité naučit se dovednosti, jak správně a efektivně nakládat se svým volným časem (Kaplánek, 2012, s. 53).

Vytvoření příznivých podmínek pro rozvoj osobnosti a následné začlenění jedince do společnosti je pro společnost nesmírně důležité a proto volný čas dětí a mladých lidí přitahuje takovou pozornost (Hofbauer, 2011, s. 8). Volný čas je považován za soukromou oblast každého jedince, proto je prožíván individualisticky (Kaplánek, 2012, s. 50). V oblasti volného času je důležitá otevřenost, která se ve výchovném zhodnocování uplatňuje stále častěji a důrazněji. Nejenže umožňuje přijímat a uplatňovat podněty, které přicházejí z různých směrů od jednotlivců i skupin, reálných či potencionálních účastníků, odhadované budoucnosti a potřeb jedinců. Otevřenost je v dnešní době oceňována také ve výchově, a to především v souvislosti s působením školy, čímž se rozumí otevírání školy s ohledem na rozvoj zájmů, schopností a dovedností dítěte (Hofbauer, 2011, s. 48–50). Ale jak, již bylo řečeno, otevřenost se týká i individuálních jedinců patřících do různých věkových, sociálních a zájmových skupin. Tato různorodost ve výchovném působení umožňuje navodit situace, které stimulují jedince k aktivní účasti na volnočasových aktivitách. Otevřenost je rozsáhlou nabídkou praktických a pracovních pravidel, v němž dochází ke zhodnocování výchovného působení. Základem je osvojení si obsahu a smyslu aktivit a zároveň by měl být jedinec schopen získané poznatky využít ve svůj prospěch a orientovat se v nich (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 33).

Volný čas a volnočasové aktivity jedinců mají svá specifika v tom, že v dětství se utváří žebříček hodnot, při kterém se hledají východiska k jeho uplatnění ve skutečném životě a zároveň, aby byly v souladu se společenským chováním. Tento žebříček hodnot a jeho promítnutí do společenského života tvoří základ utváření životního stylu. Dochází k vzájemnému propojení volnočasových činností s pracovními povinnostmi. A pokud společnost nabídne kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, zajistí se tím vývoj všeobecných i osobnostních schopností a dovedností, které povedou k pozitivnímu naplnění potřeb a zájmů. U jedince se potlačí a utlumí šíření negativních společenských rysů (Sak a Saková, 2004, s. 59). Kvalitní výchova dětí ve volném čase je důležitá, působí jako prevence

proti nežádoucím vlivům. Proto se na volný čas pohlíží z mnoha pohledů a asi nejhlavnějším, je ten ekonomický, protože je důležité vědět, kolik prostředků se vloží do zařízení pro volný čas. Z psychologického a společenského pohledu je důležité zase vědět, jak činnosti ve volném čase pomáhají utvářet vztahy a jak se tyto vztahy utužují. Ze zdravotnického pohledu se sleduje využívání volného času na podporu tělesného zdraví a duševního vývoje jedince. A pohled pedagogický má dva úkoly a to naplňování aktivitami výchovně-vzdělávacími. Čímž se myslí výchova ve volném čase a výchova k volnému času, což jsou dva rozdílné pojmy (Pávková, Hájek a Hofbauer, 2002, s. 15–18).

Odborná literatura ve vztahu k výchově zmiňuje dva pojmy a tím je výchova ve volném čase, což je pojem nejširší a vymezuje časový prostor jejího působení. Patří sem různá prostředí, kde probíhají volnočasové aktivity a také se zde uplatňují typické rysy výchovy tedy „*dobrovolnost zúčastněných, zájmovost a spoluúčast*“ (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 61). Pávková (2011, s. 69) ještě dodává, že s termínem výchova ve volném čase bývá často používán i termín výchova mimo vyučování. Uvádí, že tyto pojmy jsou si blízké, ale nejsou však totožné. Výchova ve volném čase zahrnuje nejen výchovu dětí a mládeže, ale i dospělých a seniorů a výchova mimo vyučování kromě aktivit ve volném čase jako je zábava nebo zájmová činnost obsahuje i povinnosti, které děti musí vykonávat a to základní hygienické potřeby a přípravu na vyučování. Knotová (2011, s. 51) dále uvádí, že cílem výchovy ve volném čase je nabízet příležitosti k využívání volného času a to jak ku prospěchu jedince tak i společnosti.

Výchova k volnému času vychází ze skutečnosti, že účastník se volnočasových aktivit pouze nezúčastňuje, ale vytváří si sám pozitivní a aktivní vztah, který potom využívá v praktické činnosti. Tento přístup umožňuje, ale také vyžaduje od jedince, aby vyvinul vlastní iniciativu při hledání nových nabídek volnočasových aktivit a zároveň tuto iniciativu použil i při uskutečňování těchto aktivit. Tímto směrem uskutečňované aktivity pomáhají pozitivně rozvíjet zájem o volný čas, který v tomto případě představuje hodnotu života a utváření si pozitivních postojů, který také vychází z povahy dobrovolnosti (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 61–62). Bauman (2012, s. 105) výchovu k volnému času nazývá výchovou pro volný čas a říká, že nestačí pouze naučit se uspořádat si svůj čas tak, aby jedinec stihl vše, co chce, ale je nezbytně důležité, aby jedinec věděl, co je dobré chtít. Aby si jedinec sám v sobě vyhodnotil, co chce stihnout a uvědomil si to, čemu se vlastně věnovat nechce.

1.1 Rodinné prostředí – rodina a volný čas

Jedince je závislý na společném žití všech členů rodiny, pro jeho vývoj je rodina důležitá. Rodina zároveň ovlivňuje životní styl jedince a udává společenské postavení (Provazníková a Csémy, 2013). Pávková, Hájek a Hofbauer (2002, s. 30) uvádějí, že tak jako v oblasti utváření jedince i ve volném čase hraje rodina prvotní roli. Jedinec v rodině získává první zkušenosti a znalosti jak využívat volného času. Hlavní je vychovat jedince, který dovede skloubit sféru povinností a sféru volného času do stavu vyváženosti. Vzorem k tomuto učení je rodič a pro utváření vztahu k volnému času jsou důležité určité faktory tedy to, zda se jedná o rodinu velkou nebo malou, uzavřenou nebo otevřenou, a také věk rodičů i dětí. Dalším důležitým faktorem jsou zájmy rodičů, jejich finanční prostředky, které jsou ochotni svým koníčkům i koníčkům dětí věnovat.

Trávení volného času dětí ovlivňuje nejen ekonomická situace rodiny, ale i vzdělání rodičů. V roce 2016 se konal reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti ve věku (7. – 15. let) základní školy svůj čas. Z tohoto výzkumu bylo zjištěno, že nejvíce času tráví svůj volný čas s rodiči či prarodiči v přírodě nebo na zahradě, ale také v parku. Nejvíce jsou venku děti nejméně vzdělaných rodičů, avšak v zeleni (příroda, zahrada a parky) jsou děti nejvzdělanějších rodičů. Děti vysokoškoláků jsou přes týden méně času venku, ale vynahrazují si to o víkendech, a to především v přírodě a na zahradě. Celkově nejméně jsou venku i v zeleni děti z rodin, kde je nejvyšším vzděláním rodičů střední škola s maturitou (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016).

V roce 2010 proběhl výzkum hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let, z kterého vyplývá, že rodina má zásadní vliv na děti žijící v rodině, ale i samotná rodina je ovlivněna mnoha faktory. Nejpříjemněji si v rodině cítí děti ve věku 10 – 12 let. Rodiče se zajímají o jejich názory, výsledky ve škole, a také mají přehled o tom, co dělají ve volném čase. Na otázku v čem si děti myslí, že je rodiče ovlivňují nejvíce děti mezi 6 – 9 rokem, na prvním místě uvádějí, že jsou to věci, které si kupují, následuje chování k ostatním, oblékání, účes, čím chce být, názory a volný čas. (Bocan a kol., 2012). Z mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků z roku 2010 byly získány odpovědi dětí ve věku 11 let, jak často ty a tvoje rodina trávíte volný čas? Nejvíce času stráví společně u jídla, na druhém místě je společné sledování televize a DVD, následují návštěvy přátel a příbuzných, posezení a povídání si spolu, chodí společně na procházky, navštěvují spolu různá místa, hrají společenské hry a na posledním místě je společné sportování (Provazníková a Csémy, 2013).

1.2 Školní prostředí – vrstevníci a volný čas

Dalším prostředím, ve kterém se jedinec nejčastěji pohybuje, než dosáhne dospělosti, je školní prostředí. Do tohoto prostředí se jedince nedostává dobrovolností, ale na základě povinnosti, která je dána legislativou. Po dosažení určitého věku, který je přesně vymezen v § 36 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších změn a předpisů nastává u tohoto jedince povinnost plnění povinné školní docházky. Délku plnění školní docházky stanovuje § 36 odst. 1 a odst. 2 vymezuje, na koho se povinná školní docházka vztahuje. Podle odst. 4 § 36 téhož zákona je zákonný zástupce povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce. Z této povinnosti se dítě dostává do školního prostředí v roli školáka.

Podle Bocana a kol. (2012) školní docházka změni u dítěte každodenní náplň a také obsah trávení volného času. Hra, která byla jen pro zábavu, se promění ve hru se stálými pravidly, doprovázenou klasifikací, se kterou jedinec zatím nebyl obeznámen. Dítě vstupem do školy vychází ze známého prostředí a vstupuje do světa, který zatím nepoznal. Z výzkumu hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let, který proběhl v roce 2010, při vnímání školy jako celku, představuje socioekonomický status rodiny důležitou roli. Protože čím je rodina lépe situována, tím lepší vztah ke škole dítě má. Děti z velmi dobře ekonomicky situovaných rodin si myslí, že se ve škole učí věcem, které využijí později v životě, a to z 66 %. Ze špatně situovaných rodin si to myslí jen 49 % dětí a tyto děti se navíc ve škole mnohem častěji nudí, vnímají školu negativněji, cítí se v ní nepříjemně a zažívají zde stres.

Z mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků z roku 2010 vyplývá, že vztahy vrstevníků se formují, prohlubují a posilují vzájemným působením. Trávení volného času dětí je stále častěji ve skupinách ovlivňované předpisy a tím je škola, zájmové kroužky, ale shlukují se i do skupinek, kterou tvoří jejich vrstevníci. Výsledky v tomto výzkumu ukazují, že asi polovina dotázaných chlapců a třetina dívek navštěvují sportovní oddíl. O další organizace a kroužky má zájem pouze 23 % dětí bez rozdílu pohlaví. Na otázku, jak často komunikují s kamarády, telefonují, posílají SMS jsou ve spojení přes internet, odpovědělo více než 40 % respondentů, a to bez rozdílu pohlaví, že denně. (Provazníková a Csémy, 2013). Z reprezentativního výzkumu z roku 2016, kde a jak tráví děti svůj čas ve věku (7. – 15. let) vyplynulo, že české děti nejvíce s vrstevníky tráví čas na hřišti a na ulici. Na zahradě a dvorku s někým ve dvou (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016).

1.3 Lokální prostředí – venkov a volný čas

„Lokální prostředí zahrnuje všechny tři základní oblasti přírodní, kulturní a společenské“.
Společenský život dané obce rozlišujeme po stránce kulturní, protože každá vesnice má místní jazyk neboli nářečí, tradice a zvyky. Liší se také stavbami domů, architekturou, uměleckými soubory (Kraus, 2014, s. 96). Venkov představuje kvalitní prostředí, které nabízí místní zemědělské a řemeslné zdroje a aktuálně i rozvoj infrastruktury a snížení ekologické zátěže (Klufová, 2015).

Život na venkově změnila dostupnost tohoto místa na základě mobility obyvatelstva, díky hromadné a automobilové dopravě se obohatily společenské vztahy a změnil se styl a způsob života (Kraus, 2014, s. 96). Podle Saka (2000) na vesnici volnočasové aktivity mohou být spojené převážně s manuální činností, která souvisí s údržbou rodinného domu, chovem domácích zvířat a prací na zahradě. Z mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků z roku 2010 vyplývá, že přibližně 45 % dětí si myslí, že místo, kde žijí, je možno považovat za opravdu dobré místo pro život. 6 % dětí se vyjádřilo, že jejich bydliště není moc dobrým místem pro život a přibližně 1 % dětí si myslí, že místo kde žijí, vůbec není dobrým místem pro život (Kebza, 2013).

Reprezentativní výzkum z roku 2016, kde a jak tráví děti svůj čas ve věku (7. – 15. let), nabízí data kolik času a jak tráví čas venku. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že děti co bydlí ve městě, tráví méně času venku než děti z venkova. Aktivitou, která je u dětí nejoblíbenější, je volný čas venku (mimo školu, kroužky, oddíly apod.). Hřiště a příroda je nejoblíbenějšími prostředími, v těchto prostředích nebyl nikdo, komu by se tam nelíbilo. Ulice je nejméně oblíbeným prostředím a 15 % dětí uvedlo, že se jim tam ani nelíbí, ani líbí. V tomto výzkumu děti porovnávaly město s přírodou z hlediska toho, jak tato prostředí vnímají. Dětem příroda připadá zábavnější, užitečnější a je pro ně čistší a oproti městu přírodu vnímají bezpečnější a vlídnější. Co si děti představí, když se řekne čas v přírodě (u dětí ve věku 7 – 9 let) jsou společné procházky s rodiči, část dětí také zmiňuje zvířátka, aktivity a hry, které jsou pro ně zábavné. Příroda je pro tyto děti jako velké hřiště, kde se prostě nenudí. Pro děti ve věku 10 – 12 let, je příroda dobrodružnější. Procházky jsou vyměněny za celodenní výlety, a to nejen s rodiči, ale také s vrstevníky nebo nějakým oddílem. Část těchto dětí již objevuje i kouzlo večerů spaní pod širákem, stanování. A rodiče si o pobytu dětí v přírodě a venku myslí, že je důležité, aby děti měli vztah k přírodě a k životnímu prostředí (Nadace Proměny Karla Komárka, 2016).

V této kapitole jsme se snažili přiblížit pojem volný čas a jeho důležitost a význam v životě jedince. Vymezení pojmu volný čas není vůbec jednoduché, každý vnímáme volný čas jinak, a proto nelze s určitostí říct, co je pro lidskou společnost nejlepší. Došli jsme k pojetí, že od nastavení hodnot v životě jedince se odvíjí to, jak dotyčný volný čas prožívá. Oblast volného času se neustále mění a pro kvalitní zhodnocení volného času je důležitá otevřenost. Na volný čas se snažíme dívat z mnoha pohledů a neustále hledáme ten, který bude kvalitní a hlavně preventivní ke zdravému trávení volného času jedince. Pedagogické hledisko má dokonce dva úkoly naplňuje čas výchovně-vzdělávacími aktivitami, a to v rámci výchovy ve volném čase a vede také k tomu, čím volný čas vyplnit.

2 Volnočasová zařízení

V počátcích pro trávení volného času byla rodina. Nároky dítěte se mění, rodina a rodinné prostředí již nemá prostředky, zázemí a také určitou odbornost, aby mohla zabezpečit dostatek prostředků k tomu, aby dítěti mohlo kvalitně prohlubovat dovednosti a schopnosti. Postupem věku se jí stala škola a v ní zařízení, určená pro zájmovou činnost. Zde dítě rozvíjí pod dohledem odborníků své zájmy, koníčky a nadání. Tato kapitola je zaměřena na volnočasová zařízení z resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které upravuje zákon a vyhláška. Podkapitoly jsou podrobněji zaměřeny na volnočasové aktivity, zájmovou činnost, protože nikdo se nechce věnovat činnostem, které mu nejdou a nenaplňují ho. Dále je zaměřena na pracovníky, kteří jsou ve vztahu k práci s dětmi a volnočasovými aktivitami.

S pokrokem doby a volného času, také prostory a zařízení procházejí rychlým vývojem. Zůstávají zařízení tradiční školní družiny, školní kluby, sportovní zařízení, klubovny sdružení dětí a mládeže, ale jsou zde i nově vznikající volnočasová zařízení specializované stanice mladých přírodovědců, techniků, domy umělecké, ekologické nebo bohatě strukturovaná volnočasová centra (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 104–105). Podle Knotové (2011, s. 54–55) se na výchově ve volném čase podílejí různé instituce, ať již státní, nestátní nebo soukromé sféry. Tyto instituce poskytují pestrou řadu výchovně-vzdělávacích aktivit, zabezpečující podmínky pro výchovu ve volném čase se zaměřením na různé oblasti zájmové aktivity.

Hájek (2011, s. 143–144) rozlišil rozdíly mezi školským zařízením pro zájmové vzdělávání od vzdělávacího procesu ve škole, uvádí, že školní docházka je na rozdíl od zájmového vzdělávání povinná. Ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání je účast dobrovolná a není podložena žádným vysvědčením či osvědčením a přijímání do těchto zařízení nepodléhá správnímu řízení. Činnosti a postupy nevychází ze závazných norem, pro jedince je vytvořen dostatečný individuální prostor pro přístup a pro jedincovo vlastní tempo činnosti. Od školních tříd tyto činnosti probíhají v rozmanitých prostorech, jsou flexibilnější, lehce zaměnitelné a podporují větší tvořivost. Zařízení pro zájmové vzdělávání kam patří i výchovná a ubytovací zařízení jsou součástí vzdělávací soustavy, jsou zapsány v rejstříku škol a školských zařízení a tato zařízení si sami vytvářejí vlastní školní vzdělávací program. Tůma (2018, s. 62) zařadil ještě oproti Hájkovi do školských zařízení, která se podílí na výchově ve volném čase tedy do školských zařízení pro zájmové vzdělávání, kromě školských výchovných a ubytovacích zařízení i školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Dále uvádí tak jako Hájek, že tato zařízení podléhají závazným právním normám, ale zároveň mají na tolik volnosti, že si vytvářejí

vlastní program činností. Jednotlivá zařízení jsou odlišována svým specifickým posláním, protože plní svou funkci rozličnými způsoby.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou přesně charakterizována ve vyhlášce č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších změn a předpisů v § 3, kde jsou blíže specifikovány typy školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou podle § 3 písmene a) středisko volného času, činnost střediska volného času se podle § 4 odst. 1 uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání nebo se zaměřuje na konkrétní oblast zájmového vzdělávání, a to i mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání. Typ střediska stanovuje § 4 odst. 4, kterými jsou a) dům dětí a mládeže, který uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmové vzdělávání a b) stanice zájmových činností zaměřené na jednu oblast zájmového vzdělávání.

Dalším typem školského zařízení pro zájmové vzdělávání je podle § 3 písmene b) školní klub, klub podle § 6 odst. 1 poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol. A posledním typem, který vymezuje vyhláška 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání je podle § 3 písmene c) školní družina, družina poskytuje zájmové vzdělávání žákům podle § 8 odst. 1 jedné školy nebo několika škol, případně i dětem v přípravné třídě jedné nebo více základních škol a dětem v přípravném stupni jedné nebo více základních škol speciálních.

Školní družina je nejčtenější mezi ostatními zařízeními sloužící pro volný čas, prošlo tedy nejvíce dětí a také zaměstnává nejvíce vychovatelů. Pro děti znamená školní družina mezičas, který slouží pro přechod mezi výukou ve třídě a pobytem doma. Má svá specifika, je odlišná od běžné vzdělávací praxe, čas strávený ve školní družině plní funkci společenskou a dětem zaručuje oddech od školních činností a zábavu. Školní družina může zřizovat zájmové kroužky. Školní družina se také může přizpůsobovat kompetencím účastníků činnosti, které mohou být vyjádřením klíčových kompetencí žáků v rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání, na které školní družina může navazovat a dále tyto kompetence rozvíjet (Hájek, 2011, s. 9–12).

Dalším zařízením, které poskytuje zájmové vzdělávání je základní umělecká škola, která poskytuje vzdělávání v oblasti estetické a umělecké. Tyto školy připravují i činnost na prázdniny, víkendová soustředění, pořádají také soutěže, kulturní vystoupení pro širokou veřejnost (Knotová, 2011, s. 59). Základní umělecká škola je specifikována § 109 zákona

č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, ve znění pozdějších změn a předpisů.

A zvláštním typem školského zařízení pro výchovu ve volném čase jsou jazykové školy, které nabízejí volnočasové aktivity, které jsou vzdělávací a zaměřené pouze na jazykové vzdělávání (Knotová, 2011, s. 59). Jazykové vzdělávání a její specifikace jsou vymezeny § 110 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších změn a předpisů.

Podle vyhlášky č. 108/2005 Sb. o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, ve znění pozdějších změn a předpisů patří podle § 1 tyto typy zařízení: domov mládeže, internát a škola v přírodě. Tůma (2018, s. 66) uvádí, že všechna tato zařízení mají rozmanitou úlohu a poslání a to vzhledem k tomu, že se výrazně podílejí na výchově ve volném čase a k volnému času. Vyhláška č. 108/2005 Sb. o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních, ve znění pozdějších změn a předpisů dále v § 2 odst. 2 vyhlášky uvádí, že domov mládeže vede žáky a studenty k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností. Hájek (2011, s. 144, s. 150) dodává, že tato výchovná a ubytovací zařízení do vzdělávací soustavy, která jsou zapsána do rejstříku škol a školských zařízení a tvoří si vlastní školní vzdělávací program. A současně tato zařízení poskytují žákům a studentům vzdělávání, zájmové činnosti v době mimo vyučování, stravování, ubytování a celodenní výchovu.

Dalšími zařízeními výchovného působení, kde se snaží o rozumové využívání volného času k podpoře kvalitních zájmů, jsou zařízení podle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších změn a předpisů. Jsou to zařízení, která jsou uvedeny v § 2 a tím je diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Tůma (2018, s. 72–73) uvádí, že v těchto zařízeních se má dětem umožnit a to pravidelnou či příležitostnou činností prostor pro rozvoj jejich zájmu a to formou pohybu, zábavy, která bude rozvíjet jejich zájmy, ale je také potřeba jim poskytnout dostatek odpočinku.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vypisuje dotované programy na zřízení nestátních neziskových organizací, které také pracují s dětmi a vytváří žádoucí nabídky a podmínky pro aktivní využití volného času (Hájek, 2011, s. 152). Ministerstvo práce a sociálních věcí se snaží o podporu a rozvíjení volnočasových aktivit především z hlediska

prevence sociálně patologických jevů, které se zaměřují na ohrožené skupiny dětí a mládeže usilující o zlepšení kvality jejich života a snaží se předcházet zdravotnímu riziku. Zřizují se zařízení a služby zabývající se výchovou ve volném čase. Snaží se zlepšit kvalitu života pro rodiny s dětmi v rámci terénních programů, zřizují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, domy na půli cesty, ale také ústavy (Knotová, 2011, s. 63). Hájek (2011, s. 153) vidí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako zařízení se sociální poslání, která jsou zaměřena na děti bez organizovaného způsobu života, nacházení se v těžké životní situaci a mají problémy ve škole. Ministerstvo kultury prostřednictvím pedagogického působení a to v rámci kultury. Na Ministerstvu vnitra se registrují různá občanská sdružení, která se také věnují dětem a mládeži. Velké množství sdružení má pouze místní působení.

Další institucí, která se snaží o inovaci řešení otázek v oblasti vzdělávání předškolního, základního, středního, vyššího odborného vzdělávání, ale také v oblasti základního uměleckého, jazykového, neformálního, zájmového, je Národní pedagogický institut České republiky, který je školským vzdělávacím, metodickým, výzkumným, odborným a poradenským zařízením. Jedním z jejich projektů je Systém podpory nadání, jejichž cílem je vytvoření prostředí pro rozvoj a uplatnění nadání ve škole i mimo ni. Usilují o změnu ve školách, aby škola pomohla a poskytla základní kroky k rozvoji nadání a byla tím místem, kde jedinec rozvine své nadání a zároveň škola jedince nasměruje k vhodné mimoškolní aktivitě. Dalším cílem jsou přímo mimoškolní aktivity, aby byly geograficky a časově dostupné pro hlubší rozvoj a uplatnění nadání. (NPI, 2021)

Knotová (2011, s. 54–55, s. 64) uvádí další instituce pro výchovu ve volném čase, a tím jsou různé organizace nekomerčního sektoru, tedy neziskové organizace, privátní komerční sféra, která se zaměřuje na zájmové aktivity sportovní, společenské zábavy, ale také rekreaci a turistický ruch. Církev a náboženské společnosti vytvářejí pro děti v průběhu školního roku, ale také o prázdninách, ať již formou příležitostnou nebo pravidelnou bez ohledu na to zda je jedinec členem. Těm jedincům, kteří projeví zájem o náboženství, je nabídnuta výuka náboženství. Ve společnosti je patrný ústup významu tradičních zařízení a je pozorovatelná jen u jednoho subjektu, a tím jsou neziskové organizace. Hájek (2011, s. 152) o nestátních neziskových organizacích říká, že tyto organizace pracují s dětmi a mládeží a proto tvoří důležitý prvek pro aktivní využívání volného času. Tato zařízení jsou důležitá v tom, že umožňují rozvíjet talent, dovednosti a schopnosti.

2.1 Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity a jejich proměny jsou závislé na zrání jedinců na jejich biologickém, psychickém a sociálním zrání, s věkem stoupá důležitost náročnějších aktivit. Volbu aktivit také ovlivňuje změna sociální pozice, společenské role a životní fáze jedince (Sak a Saková, 2004, s. 62). Vzhledem k vývoji současné společnosti a vlivu globalizace i volnočasové aktivity procházejí rychlým rozvojem zejména sportovní a kulturní aktivity. Účastníci aktivit nejsou pouhými diváky, ale aktivně se na nich podílejí (Hofbauer, 2011, s. 41–42). Možností volnočasových aktivit je spousta, kterou si jedinec vybere je podmíněna řadou subjektivních a objektivních činitelů, které jsou z jeho hlediska důležité a kam také patří i hodnoty uznávané společností (Tůma, 2018, s. 92–93). Každý jedinec, který je součástí společnosti, se během svého života dostává do rozmanitých prostředí, účastní se různých volnočasových aktivit díky, kterým se mu dostává praktických zkušeností a získává určité vědomosti. Na základě těchto poznatků propojuje a vyvažuje různé stránky těchto oblastí jak zájmových tak i veřejných aktivit. Vytvářejí se příznivé předpoklady k tomu, aby se volnočasové aktivity staly důležitým celoživotním faktorem (Hofbauer, 2011, s. 7).

V časopise Týdeník školství vyšel článek, kde Slaninová uvádí (2017, s. 3), že současné děti se oproti přechozím generacím pohybují méně, než tomu bylo v minulosti. Uvádí, že na jednu stranu je to kvůli ubývajícímu prostoru, kde by se děti mohly bezpečně pohybovat, což rodiče vede k tomu, že se bojí o své děti. Na druhou stranu v tom není jen ta bezpečnost, rodiče nemají čas na společný pohyb se svými dětmi. A přitom z výzkumu Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let vyplývá, že nejčastěji organizované mimoškolní činnosti se účastní děti ve věku 10 – 12 let. A zajímavým zjištěním je, že existuje souvislost mezi způsoby trávení volného času a pocity nudy na straně jedné, a pocitem štěstí na straně druhé. Děti, které tráví čas ve volnočasových aktivitách, aktivně sportují nebo se věnují intelektuálním činnostem, jsou v životě rozhodně šťastnější a nezažívají pocit nudy. Protože dítě, které se věnuje volnočasovým aktivitám, dostává méně prostoru pro to, aby se nudilo, zároveň však získává řadu podnětů k tomu, aby se ve svém volnu umělo zabavit samo (Bocan, Maříková a Spálenský, 2011, s. 116). Vzhledem k tomu, že jsme k pohybu geneticky naprogramovaní a pohyb dětí, ale i dospělí potřebují každý den, nezbyvá tedy nic jiného, než aby škola alespoň částečně nabídla rozmanité pohybové aktivity a zároveň vysvětlila a zdůraznila, proč má pohyb v lidském životě význam (Slaninová, 2017, s. 3).

2.2 Zájmové činnosti

Zájem a zájmová činnost je často spojována s volným časem, tvoří takzvanou obsahovou výplň volného času (Prokešová, 2008, s. 60). Zájmová činnost je vyvolána různými podněty, se kterými se setkáváme v běžném životě, a které v nás zároveň vyvolávají aktivitu potřebnou k uskutečnění zájmu. Zájmy jedince jsou zaměřeny většinou k činnostem, kde je jedinec úspěšný, vyniká a kde dosahuje citového uspokojení. Této činnosti, která je pro něj inspirací a prožitkem přikládá zvláštní hodnotu, a proto se snaží o aktivitu v rámci této činnosti (Hájek, 2007, s. 6). Zájmová činnost je pro každého jednotlivce různá, má pro něj vymezený obsah, který vychází z oblasti, která je pro jedince v životě zajímavá a důležitá. Rozsah, který je spojen s osobností jedince, zda je jeho zaměření jednotvárné nebo má široký záběr a také je vymezena rozdílností v rozvoji a vývoje osobnosti (Prokešová, 2008, s. 60–61). Rozvíjení zájmových činností se uskuteční na základě ucelené soustavy možností, aby došlo k uspokojení zájmů. Při tvorbě soustavy není hlavním ukazatelem kvantita nabídek různých škol a institucí, ale je důležitá i jejich hodnota co přináší jedinci a její obsah. Obsah má odpovídat potřebám a zájmům jedince (Hájek, 2011, s. 167).

Hájek (2007, s. 8–7) uvádí, že život jedince vyplňují „*tři druhy činností: hra, učení a práce*“. Hra uvádí jedince do života, je součástí života a to zejména u dítěte. Dobrovolná činnost, která je většinou spontánní. Díky hře se dítě seznamuje se světem, poznává prostor, který ho obklopuje. Na základě hry se přizpůsobuje okolí, navazuje přátelství, rozvíjí své dovednosti, sílu, vytrvalost a paměť. Krejsová (2016, s. 16) dodává, že hra je nejpřirozenější nástroj komunikace s okolním prostředím a zároveň přináší učení společenským vztahům ve školní družině, po náročném a zatěžujícím vyučování může vypustit své dojmy z vyučování a ulevit tak svému tělesnému napětí. Při hře dochází zároveň k upevňování a vyjasňování vztahů s vrstevníky. Při učení jedinec získává zkušenosti, znalosti a dovednosti, postupně v průběhu svého života. Pávková (2011, s. 92) uvádí učení u dětí mladšího školního věku je uspokojením jejich zvědavosti a probíhá spontánně. Práce termín, který označuje činnost, kterou jedinec vykonává profesionálně (Sak, 2000). Povinná činnost, kterou musíme vykonávat, abychom si mohli vytvořit zázemí, kam se budeme vracet, až si splníme naše povinnosti. Pracovní náplň a její náročnost nám určuje, na jaké životní úrovni se budeme nacházet. Práce je oblast, která motivuje jedince k pracovní činnosti za účelem mzdy. Každý potřebuje k naplnění základních životních potřeb mzdu. Dalším motivem pro pracovní činnost je využívání svých dovedností a schopností (Sak a Saková, 2004, s. 173).

2.3 Osobnost pedagoga volného času a vychovatele

V období mladšího školního věku se podle Pávkové (2011, s. 88–91) vyskytují odlišné vývojové charakteristiky. V počátku tohoto období je chápání těchto dětí celistvé a neanalytické, stále doznívá egocentrismus, je stále zaměřený na přítomnost a nejbližší okolní prostředí. Pozornost dítěte je do druhého ročníku stále labilní a délka záměrného soustředění je krátká. Organizovaná zájmová činnost navazuje u pedagoga a dítěte vztah. Tato zájmová činnost umožňuje to, že obě strany berou a zároveň dávají. Děti přicházejí s určitým očekáváním, s různými zkušenostmi, poznatky a dovednostmi. Předpokládají, že zde budou mít možnost seberealizace, jak ve spolupráci s ostatními, tak i samostatně. „*Vedoucí zájmové činnosti má několik rolí, roli instruktora, roli rádce a roli terapeuta*“ (Hájek, 2007, s. 48).

Pracovník volného času má široké pole působnosti, ale zároveň tím přebírá velkou odpovědnost. Měl by brát na zřetel, že cílem volnočasového působení je dítě, mladý člověk a volnočasové aktivity mají pozitivně působit na rozvoj osobnosti (Hofbauer, 2011, s. 26). Pedagog na straně jedné zasahuje do volného času jedince, na straně druhé je tam dobrovolná účast na těchto volnočasových aktivitách a každý pedagog by měl hledat správné řešení v přístupu, protože do činností, které probíhají ve volném čase, se nenutí, ale motivuje. Dovednost příhodné motivace je základem práce pedagoga volného času (Tůma, 2018, s. 24). Protože tam, kde děti chtějí trávit svůj volný čas, by měl být někdo, kdo jim bude ochoten pomáhat, bude se jim věnovat, bude je motivovat, ale je také důležité, aby to byl někdo, kdo má nepřehledné množství nápadů k naplnění jejich zájmů (Hájek, 2007, s. 48). Na pedagoga volného času se neustále zvyšují nároky a to zejména z hlediska jejich odbornosti a stále se zvyšujícímu rozsahu působnosti, dalo by se říct, že se na ně v této oblasti vyvíjí větší tlak než na učitele (Kollárová a Pavličková, 2018, s. 99).

Vychovatel je pojmenování, jež vystihuje profesní působení pracovníka volného času dětí a mládeže, ať již ve školní družině, klubu, dětském domově, domově mládeže nebo středisku volného času, který je zaměřen na výchovnou prevenci a na rozvoj pozitivních předpokladů účastníka volnočasových aktivit (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 77–78). Vychovatel by měl vytvářet podmínky tak, aby všechny děti zadávané úkoly zvládly, aby je vnímaly jako lákavé dobrodružství za poznáním, kde předvedou své hodnoty. Je důležité, aby vychovatel stále myslel na to, že je důležité v dítěti posilovat horlivou pracovitost a zároveň zabránit vzniku pocitu méněcennosti při zadávání a hodnocení výsledného snažení. Dítě prožívá potřebu obstat, předvést se a sklidit pochvalu (Helus, 2004, s. 206–207).

V této kapitole jsme se věnovali volnočasovým zařízením, kde děti tráví volný čas. Představili jsme si zařízení, kde si děti utváří svůj hodnotový systém, navazují přátelství, zažívají radost, smutek, hádky, ale nachází zde i porozumění a pochopení. Místo, které je plné sociálních kontaktů, které může pomoci se zorientovat v dnešním světě, umožňuje poznávat nová prostředí, ale také získávat nové zkušenosti. Nejvíce pozornosti jsme věnovali školským zařízením pro zájmové vzdělávání, které upravuje zákon a vyhláška, dále jsme jen okrajově představili další Ministerstva, která se věnují, podílejí nebo se snaží nějak přispět k efektivnímu trávení volného času dětí, mládeže, ale i dospělých. Na volnočasová zařízení jsme navázali podkapitolami volnočasové aktivity a zájmové činnosti. Zjistili jsme, že nabídek je mnoho a jedinec se v těchto nabídkách musí dobře orientovat a na základě těchto aktivit získává praktické zkušenosti, ale i teoretické informace. Vědět, jak propojit rozmanité stránky aktivit, kterými podpoří vstup do různorodých oblastí zájmových a veřejných aktivit. Možnosti nabídek zájmových činností je také mnoho, a proto nezáleží ani tak na kvantitě, jako na kvalitě. V poslední podkapitole jsme se věnovali subjektům, které pracující v těchto zařízeních a věnují se volnočasovým aktivitám, zájmové činnosti a umožňují nasměrování k mnoha cestám, po kterých se jedinec může vydat a přes zájmové činnosti mu pomůže objevit to, co ho baví a čemu by se mohl věnovat. Podílí se také na prevenci před nežádoucími vlivy. A bylo také zmíněno, že tyto dvě strany se navzájem ovlivňují a každá strana se nějak podílí, ať již vědomě nebo nevědomě na tom, že se sobě navzájem přizpůsobují, vytvářejí si vztah a pravidla, která se snaží respektovat a dodržovat.

3 Zhodnocení dosavadních poznatků o problematice volného času

Součástí výchovy jedince je nasměrovat ho již od útlého věku k tomu, aby měl v podvědomí, že mimo povinností, existuje i odpočinek a je nezbytné a důležité, aby věděl jak odpočívat a relaxovat od zátěže všedních dní. Aby měl schopnost najít si aktivity a činnosti, které slouží k odreagování a oprostění od povinností a závazků. A zároveň tyto činnosti přispívaly k rozvíjení dovedností, k sebepoznání a zvyšovaly sebevědomí, které pak jedince dovedou k sebeuplatnění v životě, ať již pracovním, rodinném nebo společenském. Tyto činnosti a aktivity by měly motivovat k dalšímu rozvoji osobnosti. Dovednost orientovat se v široké nabídce zájmových činností a aktivit může jedinci pomoci v tom, že zjistí, která aktivita jedinci vyhovuje a prohlubuje jeho zájmy a nadání. Problematice volného času se věnuje mnoho publikací, výzkumů, projektů a programů. Volný čas v životě jedince je stále aktuální téma.

Životní styl a chování v dospělosti je výsledkem vývoje a výchovy v dětském věku. Z mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáku HBSC – Health Behaviour in School-aged Children. V této výzkumné studii bylo zjištěno, že poměrně velká část českých dětí není dostatečně pohybově aktivní, ale z organizovaných volnočasových aktivit převažují u chlapců i dívek aktivity pohybového charakteru a chlapci i dívky uvedli nejdůležitější důvody k pohybové aktivitě, a tím je zábava, posílení zdraví, být v pohodě a vidět se s kamarády. Roste podíl dětí, které tráví čas sedavě a ve všedních dnech před televizní obrazovkou 2 a více hodin je to celkově 63,3 % dětí a o víkendu dokonce 73 % dětí (Hamřík, Kalman, Pavelka a Vašíčková, 2013, s. 68).

Petr Danihel ve výzkumném šetření z roku 2017 zkoumal problematiku volného času z hlediska toho, jak děti tráví volný čas, a jak se liší aktivity dětí v souvislosti s prostředím. Tohoto šetření se účastnily děti 1. – 5. tříd základních škol a základní výzkumný soubor tvořily děti žijící ve městě, městysu a na venkově v okrese Vsetín. Bylo zjištěno, že děti mladšího školního věku na Vsetínsku preferují sportovní aktivity. Rozdílnosti mezi městem, vesnicí a městysem se dorovnávají. Děti si dokáží vybrat z individuálních nabídek daného prostředí. Děti projevují stejnou míru spokojenosti, dovedou si uzpůsobit volný čas možnostem, které jim nabízí dané prostředí. (Danihel, 2017).

Janou Tomášová v roce 2017 provedla výzkum, který se uskutečnil v okrese Hradec Králové. Porovnává trávení a množství volného času dětí žijících na venkově a ve městě u dětí mladšího školního věku u 3. – 5. ročníků, na třech vesnických školách a jedné městské škole

v Hradci Králové. Z výzkumného šetření vyplynula spokojenost s dostatečným množstvím volného času a s tímto množstvím děti mladšího školního věku spokojené. Čtyři a více hodin má více jak 70 % dětí volného času a dětí z vesnice více než ve městě. Na trávení volného času děti mají největší podíl aktivity a zájmové kroužky zaměřené na sport. Ve městě to bylo 26 % dětí a na vesnici 24 %. Na druhém místě je pak elektronika (Tomášová, 2017).

Kateřina Dunovská uskutečnila výzkumné šetření v roce 2018, které se týkalo rozdílů dětí na 1. stupni základní školy v trávení volného času na vesnici a v centru města. Dále toho, jak žáci tráví svůj volný čas, a jaký vliv má na trávení volného času místo jejich bydliště. Výzkumného šetření se účastnili rodiče dětí mladšího školního věku. Výzkum byl prováděn ve dvou vybraných lokalitách, a to na základní škole v Pardubicích a na základní škole v obci Dříteč. V Pardubicích se jednalo o děti ve věku 6 – 12 let, v obci Dříteč děti od 6 – 11 let. Z výzkumu bylo zjištěno, že rodiče žijící na vesnici mají pocit, že bydliště kde žijí, poskytuje spíše dostatek aktivit než rodiče ve městě. Rodiče z města odpovídali, že nejsou s nabídkou v lokalitě svého bydliště dostatečně spokojeni, chybí jim hřiště nebo zeleň. Nebo bydlí na sídlišti, kde se bojí samotné dítě nechat. V tomto byly spokojeni rodiče z vesnice (Dunovská, 2018).

Radim Nikodým uskutečnil výzkumné šetření v roce 2019. Výzkumu se účastnily děti mladšího školního věku (žáci z 3. – 5. tříd) ze dvou vesnických a jedné městské školy z kraje Vysočina, konkrétně z města Jihlavy a přilehlých vesnic do 15 km. Z výzkumu vyplynulo, že ve městě je trávení volného času dětí bohatší o kroužky při škole, a také mají možnost navštěvovat kroužky při DDM A ZUŠ a sportovní oddíly. Na vesnicích děti tráví svůj volný čas neorganizovaně s kamarády (Nikodým, 2019).

Petra Patřičná uskutečnila výzkum vycházející z odpovědí dětí mladšího školního věku (1. – 5. tříd ZŠ) z Libereckého kraje. Z výzkumu vyplynulo, že místo bydliště (venkov a město) v některých směrech ovlivňuje trávení volného času. Dále bylo zjištěno, že děti na venkově mají méně volného času než děti ve městě, protože děti na venkově více navštěvují kroužky při škole a školní družiny z důvodu dojíždění rodičů za prací. Z výzkumu vyplývá, že volný čas je pro děti zjevně velmi důležitý, většina dětí čas vnímá jako dobu odpočinku. V rámci možností byla většina dětí spokojená s trávením volného času v místě bydliště (Patřičná, 2020).

Volnočasové aktivity, které se v minulosti začaly rozvíjet, vytvořily možnosti volnočasových aktivit pro budoucnost. S vývojem doby, prochází volnočasové aktivity

proměnami a obměnami. Dnešní doba nabízí otevřenost, která volnočasovým aktivitám přináší atraktivitu, která vzbuzuje zájem jak u dětí tak i dospělých. Propojení různých oblastí do volnočasových aktivit se stává vyhledávanou zábavou. (Hofbauer a Kaplánek, 2010, 64–65).

V roce 2008 se uskutečnil výzkum, s názvem Já chci do oddílu aneb jak si děti a rodiče vybírají kroužky a oddíly. Tento výzkum se týkal volnočasových aktivit. Vzhledem k tomu, že rodiče jsou na prvním místě, kdo rozhoduje o svém dítěti, byl tento výzkum zaměřen hlavně na ně a na oblast ve které žijí. Více než čtvrtina rodičů si myslí, že volnočasové aktivity organizované jsou užitečné a rozvíjí osobnost dítěte. Pro rodiče je důležité vědět, kde mohou jejich děti trávit volný čas. Většina rodičů 73 % považuje nabídku za dostatečnou. O opaku je přesvědčeno pouze 20 % a tito rodiče by chtěli rozšířit nabídku sportovních kroužků, oddílů a obecně organizované aktivity. V rozhodování o aktivitě rodiče berou v potaz na prvním místě zájem a přání dítěte, následuje přínos, užitečnost pro dítě, dostupnost, pověst organizace, které kroužky nebo kurzy nabízí, kolik času tato aktivita dítěti zabere, cena, kolik času vyžaduje od dospělého, jednoduchost výběru a na posledním místě je přání rodičů či příbuzných. Informace o volnočasových aktivitách nejraději rodiče získávají ze škol 75 % rodičů, protože ty jsou pro ně nejspolehlivější. Rodiče jsou nejspokojenější s aktivitami turistického typu skaut, náboženskými a tvůrčími, uměleckými např. hudební, taneční, výtvarné, sportovní a nejméně se vzdělávací. S kurzem vzdělávacím jsou častěji zcela spokojeni rodiče největších měst 76 %, nábožensky zaměřené jsou převážně rodiče na Moravě a s umělecky zaměřenými kroužky jsou spokojeni rodiče dítěte vycházejícího z tradičního způsobu života. Ti mají v žebříčku hodnot na vrcholu rodinu, které věnují téměř celý svůj volný čas. O své děti se zajímají, vědí, co jejich děti baví, co dělají a snaží se jim zorganizovat volný čas co nejsmysluplněji. Většina dětí 82 % pravidelně navštěvuje různé zájmové kroužky, kurzy a aktivity, alespoň jedenkrát za týden. Většina rodičů má o volnočasových aktivitách v místě bydliště dobrý přehled a nabídka je podle nich dostatečná. Problém je zejména v malých obcích do 5000 obyvatel (Šimková ed., 2012).

3.1 Zhodnocení volného času v rámci prostředí

Každá činnost a aktivita potřebuje různá prostředí, a aby se tyto aktivity a činnosti mohly uspokojivě rozvíjet. Vzhledem k tomu, že jedinec se narodí s určitou genetickou výbavou je pro výchovu nesmírně důležité vědět, do jaké míry je hodnota jedincových rysů řízena geneticky, a do jaké míry se dají tyto rysy ovlivnit okolnostmi z vnějšího prostředí. Jedinec se svými specifickými znaky se může náležitě rozvinout v prostředí s podobnými znaky. V různých prostředích však dochází k narušování rovnováhy podmínek a vzhledem k nárazům z prostředí se jedinec přetváří a mění. Proto prostředí hraje důležitou roli při vývoji jedince (Bendl, 2015, s. 75–76). A aby se jedinec v jakémkoliv prostředí správně adaptoval, je potřeba, aby se uměl v takovém prostředí dobře orientovat. Záleží na realizované činnosti podle, které Kraus rozlišuje prostředí „*pracovní, rekreační, obytné a podle zásahu člověka do daného prostředí na uměle vytvořené a přirozené. Dále lze prostředí rozlišit dle obsahu, čím je prostředí tvořeno přírodní (příroda živá a neživá), společenské (mezilidské vztahy) a kulturní (lidské aktivity tedy umělecké výtvoř, vědecká poznání). Z pohledu frekvence prostředí chudé, přesytené, optimální, zdravé, závadné a deviační*“ (Kraus, 2014, s. 68–69).

Trávení volného času se uskutečňuje v prostředí, které je pro jedince nejpřirozenější, čímž je příroda. Přírodní prostředí slouží jako inspirace, poskytuje klid od rušného prostředí, toto prostředí je podnětné k tomu, aby se zde jedinec odreagoval od starostí všedních dní, protože příroda je plná impulsů., která jedince pobízí k různým aktivitám. Vzhledem k tomu, že někteří jedinci si toto prostředí vybrali k životu a také k obživě v přírodě tráví skoro celý svůj čas, ať již pracovní nebo volný. Ostatní do přírody chodí jen ve svém volném čase a jiní jen procházejí nebo projíždějí. Do tohoto prostředí také pronikají volnočasové aktivity, ať již v podobě pohybu či jen pobytu s různou četností. Příroda by, ale neměla být pouhým prostorem pro zábavu, měla by vést jedince i k šetrnému vztahu. Prostředí a prostory volnočasových aktivit se rozšiřují a i veřejná místa se stávají místem volnočasových činností (Hofbauer, 2011, s. 17–21).

Podle Bendla (2015, s. 77) ve vývoji jedince hraje prostředí důležitou roli. I když se ukazuje, že některé osobnostní vlastnosti jsou ovlivněny dědičností, dostává prostředí, v němž se jedinec nachází stále velký prostor pro působení na výchovu jedince. Hofbauer (2011, 23–24) dodává, že prostory v prostředí se postupně rozšiřují, začíná se více využívat ulic, náměstí a jiných městských prostranství pro příležitostné volnočasové aktivity, kterou jsou určeny jak pro diváky, tak i pro účastníky těchto aktivit.

3.2 Zhodnocení školských zařízení pro zájmové vzdělávání

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2020 nabízí přehled, kolik ve školním roce 2020/21 v České republice působilo družin, klubů a středisek. Úkolem těchto zařízení je poskytovat vzdělávání a výchovu žáků mimo vyučování, kam zejména patří rozvoj nadání, dovedností a vědomostí. U žáků se v těchto zařízeních posiluje orientace na hodnotové zájmy a zároveň se vedou k aktivnímu a smysluplnému zhodnocování jejich volného času.

Školních družin v roce 2020/21 bylo 4128 a navštěvovalo ji 330 471 žáků. Dále tato výroční zpráva uvádí, že přestože počet žáků na 1. stupni základní školy klesá, zájem je stále stabilní. Školních klubů v roce 2020/21 bylo 606 a navštěvovalo je 41 526 žáků. Střediska volného času ve školním roce 2020/21 poskytovala pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činnost ve 333 střediscích a útvarů zájmové činnosti 26 969. Pravidelné činnosti se účastnilo 261 268 dětí, žáků, studentů a dalších účastníků. Největší účast tvořili žáci 199 952, děti 35 267, studenti 2 217 a ostatní 23 832, kteří jsou blíže specifikováni, dle § 1 vyhlášky č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Podle této zprávy počet účastníků poprvé za sledované období klesl, oproti loňskému roku je pokles o 15,7 % (MŠMT, 2021). Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) ve znění pozdějších změn a předpisů stanovuje, že podle § 111 odst. 2 se střediska volného času dále podílejí na další péči o nadané děti, žáky a studenty a ve spolupráci se školami a dalšími institucemi, rovněž na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků.

Základní umělecké školy nabízejí aktivity a vzdělávání v oborech hudebních, tanečních, výtvarných a literárně-dramatických. Nejvíce vyhledávané jsou hudební. Je zde možnost výuky kolektivní, individuální nebo skupinové. Je poskytováno i vzdělávání určené dospělým a pro žáky s mimořádným nadáním je zde možnost studium s rozšířeným počtem hodin na výuku. Ve školním roce 2020/21 s 502 základními uměleckými školami a na jejich 1 100 pobočkách se vzdělávalo 250 852 žáků. Největší návštěvnost byla u hudebních oborů 65,3 % žáků, ve výtvarném oboru 20,1 % žáků, v tanečních 10,5 % žáků a v literárně-dramatických oborech 4,1 žáků (MŠMT, 2021)

3.3 Zhodnocení úlohy pedagoga volného času a vychovatele

Na životě a výchově dětí a mladých lidí se přímo podílejí dospělí, ať již jako rodičové, vychovatelé, vedoucí a stávají se spolutvůrci a spoluúčastníci výchovy ve volném čase. Jsou to, ale i ti dospělí, kteří připravili podmínky pro volnočasové aktivity.

Pedagog volného času vzhledem k růstu a významu volného času, vyvíjející se různorodosti, stoupající náročnosti aktivit a při vzniku nových zařízení je nutné mít specializované pracovníky (Hofbauer, 2002, s. 155). Příprava na činnost volnočasové působení vyžaduje profesionální připravenost, jen to však již nestačí. Mimořádnou úlohu hraje individuální kvalita osobnosti volnočasového pracovníka, jeho schopnost působit aktivně. Velmi také záleží na schopnosti pedagoga účastníky zaujmout, motivovat je k činnosti a v neposlední řadě umět dobře komunikovat jak na profesní tak osobnostní úrovni. Nežádoucí vlastností u pedagoga volného času je nedůvěra ve vlastní schopnosti (Hofbauer a Kaplánek, 2010, s. 91–92).

Podle článku autorky Trojanové (2016, 2–3) kdo stojí nejvíce o školní družinu, jsou rodiče, hned při konzultacích se ptají na časový rozsah školní družiny. Děti zde mají zajištěny činnosti a akce, které by třeba s rodiči nemohly ani podniknout. Vychovatelky jsou pro děti vzorem a stejně jako mají rádi svou paní učitelku, tak mají rádi i paní vychovatelku a vychovatelka může dokonce nahrazovat i chybějícího rodinného příslušníka.

Vzhledem k tomu, že každý jedinec je součástí určité společnosti, lze z tohoto faktu vyvodit závěr, že každý jedinec během svého života plní hned několik rolí a každá role, kterou jedinec představuje, si vyžaduje určité osobnostní požadavky. Záleží na jedinci, jestli tuto roli přijme nebo tuto roli ve společnosti odmítne. Jedinec se jako osobnost vychovatele nenarodí ani nevzniká z ničeho nic, ale tato osobnost se tvoří. Pokud k tomu má dotyčná osoba určité předpoklady, tak do této role dospěje zráním a vzděláním. Asi nejdůležitějším předpokladem, který by vychovatelka měla mít je kladný vztah k dětem, protože při navazování vztahu s dětmi, je tento faktor nezbytný. Při této práci dochází k vzájemnému poznávání mezi vychovatelkou a dětmi a postupně se rozvíjí a vyvíjí jejich vztah. Vychovatelka svým přístupem k dětem a svou osobností vytváří základ úspěšné školní družiny. Její úspěchy jsou dány tím, jaké schopnosti předvede v situacích, na které bude potřeba reagovat, rozhodující bude, zda její reakce bude přiměřená nebo naopak nepřiměřená (Hájek, 2011, s. 33–34).

V této kapitole jsme zhodnotili místa, kde se nejčastěji uskutečňuje trávení volného času. Ať už jsou to prostředí nebo zařízení, která nám umožňují se v nich pohybovat a poskytují nám možnosti trávení volného času. Jedinec se zde nachází v různých rolích, a to jako divák, účastník nebo osoba, která k této činnosti vede. Protože jak již bylo řečeno, volného času v životě jedince přibývá a existuje mnoho možností, kde tento čas trávit. Prostor, kde žijeme, se neustále rozvíjí a mění a jedinec musí mít znalosti a vědět, jak s tímto časem nejlépe naložit, aby pro něj byl přínosem, byl užitečným a nepůsobil škodlivě. Proto se již s touto výchovou začíná od útlého věku dítěte a jsou zřizována zařízení, kde děti tráví svůj volný čas. Na základě těchto institucí přicházejí do kontaktu s rozmanitými možnostmi a nabídkami na aktivity, které by nemusely ani poznat, kdyby tato zařízení nenavštěvovaly. V těchto zařízeních pracují odborníci, kteří jsou k práci se svěřenci odborně a kvalifikovaně připravováni. Každý jedinec je individuální, takže není vůbec jednoduché takovouto činnost vykonávat. Je to zodpovědná, náročná a velmi důležitá úloha osoby, která vykonává tuto činnost.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Design výzkumného šetření

Děti z venkova mají nespočet možností, jak trávit volný čas. Stačí jen vyjít z budovy školy nebo z domu, a již se ocitnou v prostředí, které nabízí mnoho možností, kde a jak trávit svůj volný čas. Ať je to hřiště, louka, rybník, les nebo se jít jen tak projít, projet na kole, bruslích, koloběžce. Proto je tato část bakalářské práce zaměřena na možnosti, které nabízí školní družina na venkově dětem. Design výzkumného šetření byl zvolen kvalitativní výzkum.

Cílem výzkumné části je zjistit postoj rodičů k nabízenému výběru možností volnočasových aktivit ve školní družině, a to na venkově u dětí mladšího školního věku. Objasnit, zda se školní družiny přizpůsobují aktuálnímu dění nebo zda se drží toho, co je v dané škole zavedeno a stanoveno.

Dílčím cílem je od rodičů formou rozhovoru zjistit, z jakého důvodu děti navštěvují školní družinu. Objasnit, zda jsou rodiče zaměřeni u dítěte spíše na intelektuální stránky nebo na rozvoj zručnosti. Zjistit, zda jsou rodiče spokojeni s nabídkou možností aktivit, jaká školní družina nabízí. A s pomocí vychovatelů ve školní družině analyzovat, jaké kroužky jsou populární a dochází-li k obměnám kroužků ve školní družině. Interpretace získaných dat pak může naznačit odpověď na otázku, jaký je hlavní důvod zájmu o školní družiny, a zda jsou nabízené možnosti dostačující, a jaké kroužky jsou nejoblíbenější.

Výběr respondentů tvořilo pět rodičů žijících na vesnici v Olomouckém kraji a pět vychovatelů působících na vesnické škole také v Olomouckém kraji. Vzorek byl vybrán náhodným výběrem na základě dětí, co navštěvují školní družinu na venkově. Na začátku polostrukturovaného rozhovoru jsem se dotazovaným představila a sdělila, k čemu použiji zaznamenaný rozhovor, a co daným výzkumem sleduji. Z etického kodexu jsem dotazované požádala o souhlas s nahráváním a seznámila je se skutečností, že následně bude rozhovor přepsán a nahrávka smazána. Ujistila je o anonymitě a dotazovaní budou mít možnost se s bakalářskou prací obeznámit. Rozhovor obsahoval deset otázek týkajících se zjištění, co vede rodiče k tomu, že zapisují své děti do školní družiny, a zda je nabídka volnočasových aktivit, ve školních družinách dostačující. Bylo položeno i několik podotázek, které vyplývaly z kontextu rozhovoru. U vychovatelů byl rozhovor směřován ke školním družinám, které kroužky jsou v jejich družině nejpoblíbenější, zda obměňují kroužky, a zda školní družiny spolupracují s jinými institucemi.

4.1 Analýza získaných dat

Analýza získaných dat z jednotlivých rozhovorů rodičů dětí mladšího školního věku a vychovatelů pracujících ve školní družině na venkově. Odpovědi dotazovaných rodičů a vychovatelů jsou rozděleny do aspektů a postupovalo se tak, že se začalo výzkumnou oblastí do objevení toho, co je v této oblasti významné. Samotné části byly rozděleny do jednotek a následně těmto jednotkám byl přidělen kód.

Tabulka č. 1: Kategorie kódování – Názor rodičů na efektivnost školní družiny

NÁZEV ASPEKTŮ	REALIZACE	PŘÍKLAD OTÁZEK	PŘÍKLAD ODPOVĚDÍ
1. Motivace rodičů	Důvod návštěvy školní družiny.	Z jakého důvodu Vaše dítě navštěvuje školní družinu?	„Ráno z důvodu, že nemá kam jít, odpoledne pro zájmovou činnost.“
2. Faktory rozhodující při výběru kroužku	Významnost hodnot intelekt nebo praktičnost.	Co je důležité při výběru kroužku, aby dítě získalo vědomosti a dovednosti nebo zručnost?	„Záliba dítěte, aby ho činnost bavila a naplňovala“
3. Nabídka kroužků ve školní družině	Dostatek nabídky možností aktivit a kroužků.	Chybí Vám nějaká aktivita ve školní družině?	„Nechybí, jen by to chtělo větší vybavenost“

Zdroj: vlastní zpracování

Aspekt „Motivace rodičů“ byl zařazen do tohoto výzkumu bakalářské práce, protože je důležité zjistit, z jakého důvodu rodiče dávají své děti do školní družiny, jaké jsou jejich pohnutky, aby děti navštěvovaly školní družinu.

Aspekt „Faktory rozhodující při výběru kroužku“ tento aspekt byl zařazen z toho důvodu, protože je důležité zjistit, co je rozhodující při volbě kroužku. Zda jde pouze o to zabavit dítě, protože nemá kam jít, nebo má zvolená aktivita přinést nějaké vědomosti, dovednosti popřípadě získat zkušenosti a naučit se zručnosti po praktické stránce.

Aspekt „Nabídka kroužků ve školní družině“ zařazení tohoto aspektu se jeví jako důležité pro zjištění, zda je nabídka aktivit a kroužků ve školní družině dostačující nebo se rodiče museli rozhodnout pro jinou alternativu.

Vliv aspektu „Motivace rodičů“ na aspekt „Nabídka kroužků ve školní družině“:

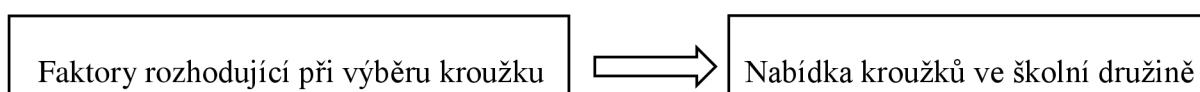
Aspekt motivace rodičů má vliv na nabídku kroužků ve školní družině, protože důvodem proč rodiče své děti zapisují do družiny, je dvojitý. Jedna možnost je ta, že děti nemají kde trávit čas před vyučováním a druhá možnost je pro zájmovou činnost po vyučování. Na první možnost, že dítě před vyučováním nemá kam jít, protože rodiče chodí do práce, odpověděli dva dotazovaní rodičové. Na druhou možnost proč dítě navštěvuje školní družinu, odpovědělo všech pět dotazovaných rodičů, že důvodem je zájmová činnost. Nabídka výběru aktivit a kroužků ve školní družině má kladný vliv na to, proč dítě chodí do školní družiny. S výběrem nabídky jsou spokojeni tři dotazovaní rodičové, jeden rodič zvolil jinou alternativu a jeden dotazovaný rodič není spokojený, ale dítě do školní družiny chodí, zvolilo si jinou aktivitu.

Vliv aspektu „Motivace rodičů“ na aspekt „Faktory rozhodující při výběru kroužku“:

Aspekt motivace rodičů nemá vliv na faktory rozhodující při výběru kroužku. Rodiče, kteří zapisují dítě do ranní družiny, tak z toho důvodu, že dítě nemá kam jít. A volí kroužek podle zájmu dítěte, takto odpovědělo všech pět dotazovaných rodičů. Tři dotazovaní rodičové uvedli, že u nich vede sportovní zaměření a toto zaměření vyplývá ze zájmu dítěte. Jeden rodič uvedl, že dítě navštěvuje jazykový kroužek, který záměrně vybral a zároveň navštěvuje i sportovní kroužek a jeden rodič uvedl, že jeho dítě navštěvuje pouze výtvarný kroužek, kvůli jeho zálibě v malování. Ve všech případech dítě aktivně rozhodovalo, o který kroužek má zájem.

Vliv aspektu „Faktory rozhodující při výběru kroužku“ na aspekt „Nabídka kroužků ve školní družině“:

Aspekty faktoru rozhodující při výběru kroužku mají vliv na nabídku kroužků ve školní družině. Rodiče jsou převážně spokojeni s nabídkou kroužků a faktory, které jsou pro ně

rozhodující, porovnávají s nabídkami kroužků ve školní družině. Jeden z rodičů vozí své dítě do jiného místa za aktivitou, kterou si dítě vybralo a má o ni zájem. Další rodič uvedl, že by si přál kroužek v místě bydliště, protože kvůli pracovní vytíženosti nemůže své dítě vozit do jiného místa, a tak našel v nabídce jinou možnost za kroužek, o který dítě mělo zájem. Další tři dotazovaní se shodli, že jsou s nabídkami spokojeni.

Z tabulky č. 1 tedy vyplývá, že k otázkám pokládaných dotazovaným rodičům jsou přiřazeny odpovědi dotazovaných rodičů. Tento záznam odpovědí je rozdělen na kódy, kde kód představuje určité téma v záznamu odpovědí. Kódy jsou pak podle vzájemných spojitostí shromažďovány do jednotlivých aspektů.

Tabulka č. 2: Kategorie kódování – Názor vychovatelů na fungování školní družiny

NÁZEV ASPEKTŮ	REALIZACE	PŘÍKLAD OTÁZEK	PŘÍKLAD ODPOVĚĎ
Spolupráce mimo školu	Existence spolupráce s jinými organizacemi.	Spolupracuje školní družina s jinými subjekty?	Ano, v souvislosti s přicházejícími svátky nebo v rámci dopravní výchovy.
Alternace kroužků	Obměna kroužků ve školní družině.	Mění se kroužky podle zájmů dětí nebo nedochází k obměně?	Máme sestavený roční plán a ten funguje již 15 let. Děti se každý rok střídají, takže se roční plán točí stále dokola.
Popularita kroužků	Možnosti kroužků a jejich oblíbenost.	Které kroužky nejvíce přitahují pozornost?	Sportovní, pohybové a práce s počítačem jsou kroužky, o které je největší zájem.

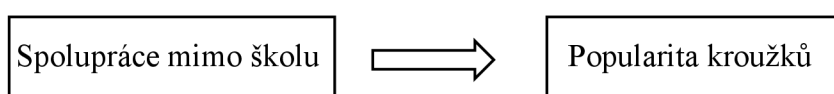
Zdroj: vlastní zpracování

Aspekt „Spolupráce mimo školu“ byl zařazen do této bakalářské práce, protože se jevil jako důležitý z důvodu, informovanosti, jak vychovatelé přistupují k zájmovým činnostem, a zda se bere v úvahu spolupráce s jinými institucemi.

Aspekt „Alternace kroužků“ byl zařazen z důvodu, protože je důležité vědět, jestli dochází k obměně kroužků ve školních družinách, nebo zda se používá, zaběhlý několikaletý rozvrh kroužků, a právě proto nedochází k obměně kroužků, protože to funguje.

Aspekt „Popularita kroužků“ byl zařazen do této práce z důvodu, protože je důležité znát, jaké kroužky dnešní děti přitahují, co je baví a naopak nebaví, jaké kroužky jsou u dnešní populace dětí populární a žádané.

Vliv aspektu „Spolupráce mimo školu“ na aspekt „Popularita kroužků“:

Aspekt spolupráce mimo školu má vliv na aspekt popularita kroužků. Kroužky se stávají lákavější, když je možnost dozvědět se a zažít něco nového, získat nové zkušenosti a poznatky. Tři dotazovaní vychovatelé vypověděli, že spolupracují s různými subjekty v blízkosti školy. Návštěvy jsou spojené většinou s nadcházejícími svátky nebo v rámci výchovy, kam děti dochází a učí se novým věcem. Jedna vychovatelka uvedla, že se žádnou jinou organizací nespolupracují, protože jsou kreativní školní družina. A jedna vychovatelka uvedla, že se žádnou institucí nespolupracují.

Vliv aspektu „Popularita kroužků“ na aspekt „Alternace kroužků“:

Aspekt popularita kroužků nemá vliv na alternaci kroužků, tyto dva aspekty nejsou v souladu, protože ve školní družině jsou již zavedeny kroužky a k obměnám kroužků ve školní družině nedochází. Čtyři dotazovaní vychovatelé uvedli, že u nich v družině k žádné obměně kroužků nedochází a jen jedna vychovatelka uvedla, že se přizpůsobují změnám a zájmům dětí a snaží se uzpůsobovat požadavkům rodičů.

Vliv „Alternace kroužků“ na aspekt „Spolupráce mimo školu“:

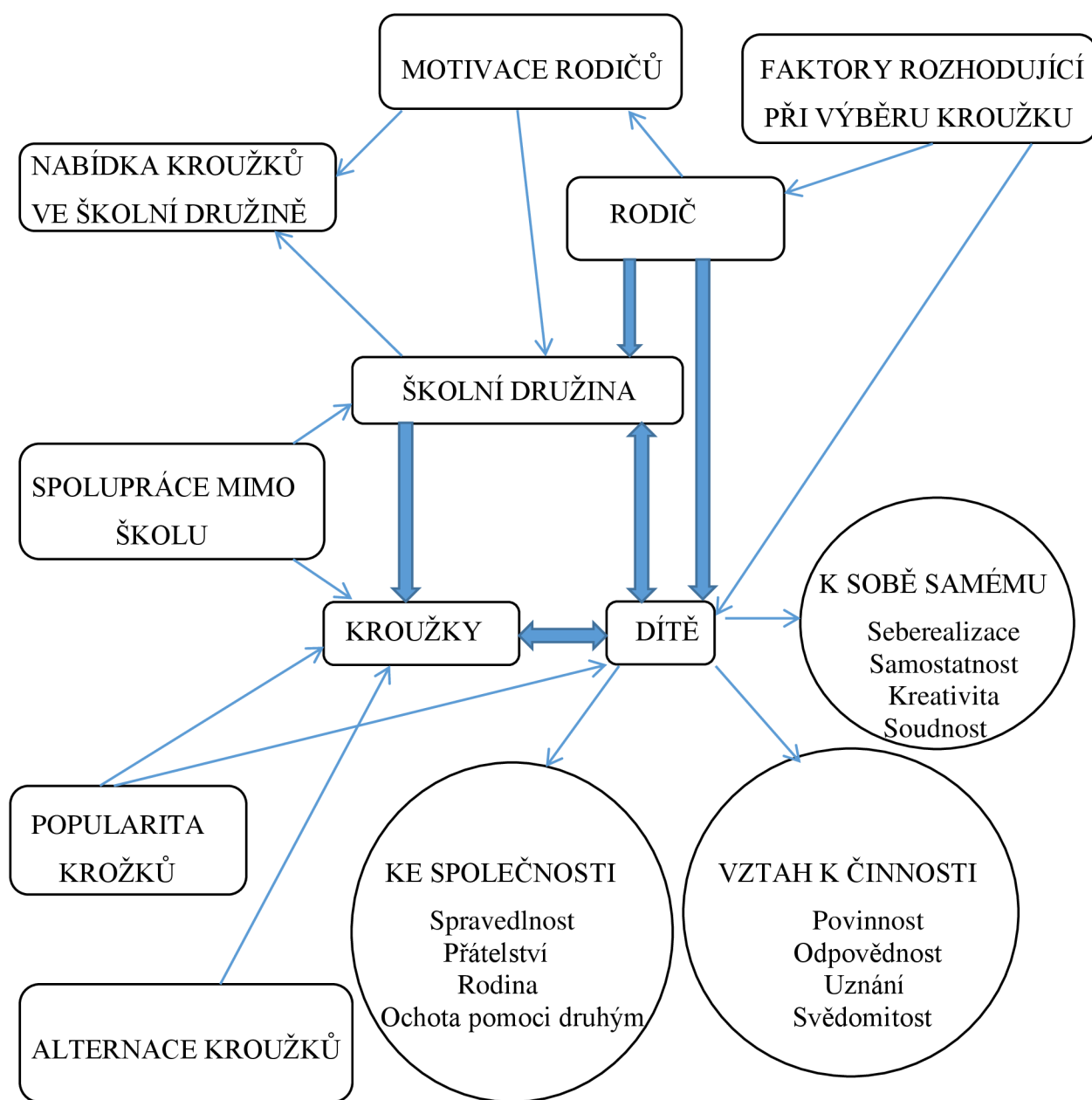

Aspekt alternace kroužků nemá vliv na aspekt spolupráci mimo školu. K obměňování kroužků nedochází, vychovatelé uvádějí, že kroužky jsou dané, a z tohoto důvodu nedochází

k obměně kroužků ve školní družině. Spolupráce s jinými institucemi tedy nemá žádný vliv na obměnu kroužků. Na základě obměny kroužků všech pět dotazovaných odpovědělo, že zatím s takovou možností nepočítají.

Z tabulky č. 2 je zřejmé, že k otázkám pokládaným dotazovaným vychovatelům jsou přiřazeny odpovědi dotazovaných vychovatelů. Tento záznam odpovědí je rozdělen na kódy, kde kód představuje určité téma v záznamu odpovědí. Kódy jsou pak podle vzájemných spojitostí shromažďovány do jednotlivých aspektů.

Výzkumné zjištění je znázorněno na obrázku č. 1, kde lze pozorovat vzájemné působení jednotlivých aspektů. Některé aspekty se ovlivňují, jiné na sebe nemají vliv a zůstávají bez reakce. V samém středu je školní družina, která je v tomto výzkumu hlavním působícím aspektem, která ovlivňuje další aspekty výzkumu. Rodiče zapisují své děti do školní družiny ze dvou důvodů, jedním z nich je zájem dítěte o určitou aktivitu a druhým je, že dítě před vyučováním nemá kde být. Motivace rodičů není při rozhodování o výběru kroužků ovlivněna žádným rozhodujícím faktorem. Dítě si má v kroužku odpočinout, odreagovat se a nabrat síly. Nabídka kroužků ve školní družině je dostačující, kroužky jsou vybírány tak, aby byly pro dítě zábavou a přinesly mu určité hodnoty, ať již ve vztahu k sobě samému, ke společnosti nebo k určitým činnostem, se kterými může v budoucnu pracovat. Spolupráce mimo školu funguje, školní družiny spolupracují s různými institucemi i mimo školu a to tím způsobem, že se dojíždí do smlouvaných institucí nebo osoby pracující v určitém oboru docházejí do samotné družiny. Tato spolupráce zvyšuje popularitu kroužků a vzbuzuje větší zájem u dětí. Spolupráce mimo školu nemá vliv na obměňování kroužků, kroužky jsou dané a z tohoto důvodu nedochází k obměně kroužků ve školní družině. Závěrem lze říci, že školní družina je místem určené pro děti, které nabízí rozmanité kroužky pomáhající dítěti při seberealizaci a vzájemné spolupráci. Děti zde navazují nová přátelství, učí se samostatnosti, zažívají různá dobrodružství. Rozmanitost kroužků pomáhá dětem získávat zkušenosti v různých oblastech, poznávat různá místa, která by s rodiči nenavštívily. Školní družina je místo kde získávají nové zkušenosti, upevňují si dovednosti a schopnosti, ať již při sportovní, rukodělné, přírodovědné, dramatické, hudební, digitální či výtvarné činnosti.

Obrázek č. 1: Vzájemné působení aspektů realizovaného výzkumu

4.2 Interpretace získaných dat

Z tabulky č. 1 v rámci aspektu „Motivace rodičů“ bylo zjištěno, že rodiče své děti v odpoledních hodinách zapisují do školní družiny z důvodu zájmové činnosti, aby rozvíjely své záliby. Do ranní družiny z dotazovaných rodičů chodí pouze dvě děti z důvodu, že je nemá kdo hlídat.

V rámci aspektu „Faktory rozhodující při výběru kroužku“ bylo zjištěno, že pro rodiče dětí je důležité, aby byl kroužek pro dítě zábavný a cítilo se tam dobře. Intelekt nebo praktičnost není rozhodující. Z otázek vyplynulo, že tři děti dotazovaných rodičů mají dva kroužky, druhý kroužek je zaměřen na vědomostní znalosti. Jeden z rodičů odpověděl „Chci, aby byl sportovec a vedl aktivní život“.

V rámci aspektu „Nabídka kroužků ve školní družině“ vyplynulo, že možností kroužků ve školní družině je dostačující, a pokud tam nějaký kroužek chybí, zvolí buď dojíždění do místa, kde daný kroužek funguje, nebo vyberou jiný zájmový kroužek z nabídky školní družiny.

Z pohledu rodičů na nabídku možností kroužků ve školní družině, vyplynulo, že jsou s možnostmi nabídek spokojeni. V rámci školní družiny si děti na venkově vždy z nabízených kroužků vyberou.

Z tabulky č. 2 v rámci aspektu „Spolupráce mimo školu“ bylo zjištěno, že vychovatelé školních družin se snaží, aby čas strávený ve školní družině byl pro dítě naplňující a přínosný. Tři z pěti vychovatelů uvedlo, že spolupracují s různými organizacemi, chtějí, aby si dítě čas strávený ve školní družině užilo a získalo zkušenosti a přehled.

V rámci aspektu „Alternace kroužků“ bylo zjištěno, že obměna kroužků neprobíhá. Pouze v jednom případě došlo k obměně kroužků. A dále bylo zjištěno, že pomůcky a vybavení k různým druhům aktivit jsou neustále obměňovány. Probíhají také pravidelné kontroly z důvodu funkčnosti a zastaralosti pomůcek a nářadí.

V rámci aspektu „Popularita kroužků“ bylo z výzkumu zjištěno, že nejoblíbenější jsou sportovní nebo pohybové kroužky, následuje kroužek informatiky a dále jsou to kroužky výtvarné, hudební a rukodělné.

Z pohledů vychovatelů pracujících ve školní družině, vyplynulo, že nejoblíbenější kroužky jsou sportovní nebo pohybové a následuje kroužek informatiky.

4.3 Diskuze

V této kapitole porovnám výsledky z výzkumu této bakalářské práce s výzkumem, který se uskutečnil ve dnech 26. 9. až 6. 10. 2008 s názvem Já chci do oddílu, aneb, jak si děti a rodiče vybírají kroužky a oddíly: o výsledcích výzkumu na téma: Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit, metodou řízeného standardizovaného osobního rozhovoru s rodiči dětí ve věku 6 – 15 let. Rodiče byli vybráni z posledního sčítání obyvatelstva, podle předem stanovených kvót. V tomto výzkumu hrálo roli i vzdělání rodičů, jeho pohlaví, ekonomická aktivita, hrubý příjem a socioekonomická skupina. Zřetelnou roli hrála také prostředí, ve kterém dotazovaní žili, velikost místa bydliště, pohlaví dítěte a jeho věk. Hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem jsou vybírány volnočasové aktivity pro děti školního věku (Šimková, ed., 2012, s. 5).

V tomto výzkumu bylo zjištěno, že při rozhodování rodičů o výběru aktivity pro dítě je velmi důležitý zájem dítěte, a to u 79 % dotazovaných rodičů a pro 18 % rodičů je to spíše důležité, pro 2 % je to spíše nedůležité a 1 % neví, nedokáže posoudit. Přínos, užitečnost pro dítě z 68 % je to pro rodiče velmi důležité, pro 29 % spíše důležité a pro 2 % spíše nedůležité. Jak daleko – dostupnost např. od školy, místa je pro 43 % rodičů velmi důležité, pro 41 % rodičů méně důležité, pro 13 % rodičů spíše nedůležité a 3 % rodičů neví, nedokáže posoudit (Šimková, ed., 2012, s. 8). Když rodiče uváděli jaké pravidelné zájmové kroužky či kurzy jejich dítě navštěvuje, tak 69 % rodičů uvedlo, že sportovní, pohybový, 45 % umělecké kroužky, 32 % vzdělávací, 13 % turistické, 10 % rukodělné, 4 % náboženské, 1 % hasičský a 1 % herní. Další položkou, kde měli rodiče uvést, jaké pravidelné zájmové kroužky či kurzy dítě navštěvuje, 4 % rodičů uvedlo, že žádné speciální, jen to, co dělají v družině, školním klubu (Šimková, ed., 2012, s. 13).

Bakalářská práce byla zaměřena na pohled rodičů, na jejich motivaci a důvod návštěvy dětí ve školní družině. Bylo zjištěno, že nabídka kroužků ve školní družině je zcela dostačující. Výzkum z roku 2008 uvádí, že je rozhodující zájem dítěte a tento výsledek byl zjištěn i v této bakalářské práci. Z pohledu vychovatelů působících ve školní družině bylo v této bakalářské práci zjištěno, že největší popularitu má kroužek sportovní nebo pohybový. Tento výsledek se potvrdil i ve výzkumu z roku 2008. Na druhém místě se umístily kroužky umělecké, v této bakalářské práci se umístil kroužek vzdělávací a to informatika a na třetí pozici jsou kroužky umělecké.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit postoj rodičů k nabízenému výběru možností volnočasových aktivit ve školní družině a to na venkově u dětí mladšího školního věku. Hledání všeobecné odpovědi by bylo spíše tématem samostatné výzkumné studie, a proto jsem se zaměřila na shrnutí odborné literatury a ostatních výzkumů, které se k danému tématu již realizovaly. V realizovaném kvalitativním výzkumu pozoruji přínos, protože v odpovědích rodičů, ale i vychovatelů byly určité užitečné poznatky.

V teoretické části jsem se zaměřila na klíčová pojetí k danému tématu. Zaměřila jsem se na pojem volný čas a jeho význam v životě jedince a společnosti, kterou je daný jedinec součástí. Volný čas je pro nynější uspěchanou dobu stále aktuální téma. Zjistila jsem, že mnoho odborných publikací a výzkumů se tomuto tématu věnuje a snaží se upozornit na chyby a nedostatky, kterým je potřeba se vyvarovat, abychom se co nejlépe dokázali zorientovat a volný čas nám byl přínosem. Jedinec již od narození patří do určitého prostředí, ve kterém vyrůstá, zažívá zde první zkušenosti, učí se dovednostem a rozvíjí schopnosti v prostředí, které ho obklopuje. V rámci zájmových činností se jedinec ve školní družině učí vzájemné spolupráci, komunikaci, jak pomáhat druhým, respektu, kreativitě a samostatnosti. Na základě těchto poznatků je nezbytné, aby se také naučil znalostem orientace v této nepřehledné nabídce možností a zároveň si vybíral ty zájmové kroužky, které mu budou přinášet uspokojení, pocit naplnění a úlevu od starostí všedních dní.

V praktické části jsem se formou rozhovoru s rodiči dětí mladšího školního věku na základě kvalitativního výzkumného šetření snažila zjistit postoj rodičů k nabízenému výběru možností volnočasových aktivit ve školní družině, důvod návštěvy školní družiny a na co se rodiče zaměřují při výběru kroužku ve školní družině. Analýzou rozhovorů s rodiči bylo zjištěno, že s možnostmi nabídek jsou spokojeni. V rámci školní družiny si děti na venkově vždy z nabízených kroužků vyberou. Dále bylo zjištěno, že rodiče své děti v odpoledních hodinách zapisují do školní družiny z důvodu zájmové činnosti, aby rozvíjely své záliby. Do ranní družiny chodí pouze z toho důvodu, že nemá kdo hlídat. Intelekt nebo praktičnost není rozhodující, rozhodující je záliba dítěte. S pomocí rozhovoru s vychovateli ve školní družině jsem se snažila analyzovat, jaké kroužky jsou populární, zda funguje spolupráce s jinými institucemi v rámci kroužků. Analýzou rozhovorů s vychovateli bylo zjištěno, že školní družiny spolupracují s různými organizacemi, chtějí, aby si dítě čas strávený ve školní družině užilo

a získalo nové zkušenosti a přehled. A také bylo zjištěno, že ve školní družině jsou nejoblíbenější kroužky sportovní nebo pohybové a pak následuje kroužek informatiky.

Žádná zjištění v této bakalářské práci nelze zevšeobecnit, ale dala by se v rámci dalšího výzkumného šetření o problematice volného času s pomocí kvantitativního výzkumu dále zkoumat na základě stanovených hypotéz:

H1: Děti z venkova tráví méně času ve školní družině než děti z města.

H2: Děti z venkova mají menší možnost přijetí do městských volnočasových institucí než děti z města.

Tato bakalářská práce může sloužit jako podnět k dalšímu výzkumnému šetření nebo může pomoci vychovatelům ve školní družině jako inspirace na co se zaměřit, aby byl čas strávený ve školní družině pro děti ještě větším přínosem a zábavou. Aby děti do školní družiny chodily rády a zároveň jim tento čas přinesl nové poznatky, zkušenosti a praktické dovednosti a schopnosti, které využijí v budoucnosti. Jak již bylo řečeno téma volný čas, je téma, které je stále aktuální a vyžaduje stálou pozornost. Je to neustálé hledání nových možností a nápadů pro co nejefektivnější využití volného času, aby byl pro každého z nás přínosem.

Seznam použité literatury

BAUMAN, Petr, 2012. Výchova pro volný čas: je volný čas skutečně cílem výchovy?. In KAPLÁNEK, Michal, ed., 2012. Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase. 1., vyd. Praha: Portál, s. 104-106 ISBN 978-80-262-0450-3.

BENDL, Stanislav a kolektiv, 2015. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. 1., vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4248-9.

BOCAN, Miroslav a kol. 2012. *Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. 1., vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školského zařízení pro zájmové vzdělávání. ISBN 978-80-87449-24-0.

BOCAN, Miroslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Adam SPÁLENSKÝ, 2011. *Hodnotové orientace dětí ve věku 6–15 let*. [on-line]. Praha, 2014 [cit. 2022-03-20]. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školské zařízení pro zájmové vzdělávání. Dostupné z: www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1310479648.pdf.

DANIHEL, Petr. *Způsob trávení volného času dětí mladšího školního věku ve městě a na venkově* [on-line]. Zlín, 2017 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/y1xm vb/>. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.

DUNOVSKÁ, Kateřina. *Rozdíly mezi trávením volného času žáků 1. stupně základní školy na vesnici a v centru města* [on-line]. Olomouc, 2018 [cit. 2021-12-26]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/nr8nhs>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

HAMŘÍK, Zdeněk, Michal KALMAN, Jan PAVELKA a Jana Vašíčková, 2013. Pohybová aktivita a volný čas. In: KALMAN, Michal a Jana Vašíčková (eds.) 2013. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. 1., vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 67-85. ISBN 978-80-244-3409-4. Dostupné také z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1530357126.pdf>.

HÁJEK, Bedřich, 2007. *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. 1., vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-265-1.

HÁJEK, Bedřich, 2011. Školní družina – její cíle, poslání, funkce, postavení mezi ostatními školskými zařízeními. In HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOKOVÁ a kol., 2011. *Školní družina*. 3., vyd. Praha: Portál, s. 9-18. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich, 2011. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení a další subjekty pracující s dětmi a mládeží. In HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál, s. 143-155. ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, Bedřich, 2011. Vychovatelka a vedoucí vychovatelka ve školní družině. In HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOKOVÁ a kol., 2011. *Školní družina*. 3., vyd. Praha: Portál, s. 32-39. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich, 2011. Zájmová činnost. In HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál, s. 165-184. ISBN 978-80-262-0030-7.

HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ a kol., 2011. *Školní družina*. 3., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-900-2.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

HELUS, Zdeněk, 2004. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1., vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOFBAUER, Břetislav, 2002. Aktivity, prostory a zařízení volného času dětí a mládeže v mezinárodním kontextu. In: PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, s. 149-188. ISBN 80-7178-711-6.

HOFBAUER, Břetislav a Michal KAPLÁNEK, 2010. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. 1., vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. ISBN 978-80-7394-240-3.

HOFBAUER, Břetislav, 2011. Východiska, souvislosti, perspektivy. In: HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál, s. 7-66. ISBN 978-80-262-0030-7.

KALMAN, Michal a Jana Vašíčková (eds.) 2013. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. 1., vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3409-4. Dostupné také z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1530357126.pdf>.

KAPLÁNEK, Michal a kol., 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. 1., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1250-8.

KAPLÁNEK, Michal, 2017. Pojem „volný čas“. In: KAPLÁNEK, Michal a kol., 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. 1., vyd. Praha: Portál, s. 43-59. ISBN 978-80-262-1250-8.

KAPLÁNEK, Michal, ed., 2012. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. 1., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0450-3.

KEBZA, Vladimír, 2013. Sociální kapitál. In: KALMAN, Michal a Jana Vašíčková (eds.) 2013. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. 1., vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 35-46. ISBN 978-80-244-3409-4. Dostupné také z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1530357126.pdf>.

KLUFOVÁ, Renata, 2015. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. 1., vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-733-1.

KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. 1., vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

KOLLÁROVÁ, Dana a Alexandra PAVLIČKOVÁ, 2018. *Volný čas a výchova mimo vyučování: Vysokoškolská učebnica*. 1., vyd. Nitra: Pedagogická fakulta UKF v Nitre. ISBN 978-80-558-1329-5.

KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. 2., vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.

KREJSOVÁ, Hana, 2016. Důležitost hry ve školní družině. *Speciál pro školní družiny: příloha časopisu Řízen školy*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 3(1), s. 15-16. ISSN 2336-4343.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2021. *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2020* [on-line]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. [cit. 2022-02-10]. ISBN 978-80-87601-48-8. Dostupné z: file:///C:/Users/user/Downloads/VZ_2020_MSMT_nahled_web-1.pdf.

NADACE PROMĚNY KARLA KOMÁRKA. *České děti venku: Reprezentativní výzkum, kde a jak tráví děti svůj čas* [on-line]. Praha, 2016 [cit. 2021-12-11]. Praha, Nadace Proměny Karla Komárka. Dostupné z: <https://nadace-promeny.cz/cz/vyzkum.html>.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém podpory nadání* [on-line], Praha, 2021 [cit. 2021-10-10]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky. Dostupné z: <https://www.npi.cz/projekty/4599-system-podpory-nadani>.

NIKODÝM, Radim. *Volnočasové aktivity. Rozdílné možnosti trávení volného času dětí mladšího školního věku ve městě a na vesnici* [on-line]. České Budějovice, 2019 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/6ml9ke/>. Diplomová práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

PATŘIČNÁ, Petra. *Volnočasové aktivity dětí ve městech a na venkově* [on-line]. Liberec, 2020 [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://dspace.tul.cz/handle/15240/158216>. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2011. *Výchova ve volném čase*. In: HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál, s. 67-83. ISBN 978-80-262-0030-7.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2011. *Psychologické aspekty výchovy ve volném čase*. In: HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., vyd. Praha: Portál, s. 85-141. ISBN 978-80-262-0030-7.

PROKEŠOVÁ, Miriam, 2008. *Volný čas z hlediska kvality života*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-555-3 (brož.).

PROVAZNÍKOVÁ, Hana a Ladislav CSÉMY, 2013. Dítě a jeho sociální prostředí. In: KALMAN, Michal a Jana Vašíčková (eds.) 2013. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. 1., vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 21-34. ISBN 978-80-244-3409-4. Dostupné také z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1530357126.pdf>.

SAK, Petr, 2000. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1., vyd. Praha: Petrklíč. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1., vyd. Praha: Svoboda Servis. ISBN 80-86320-33-2.

SLANINOVÁ, Romana, 2017. Jak rozhýbat mladou generaci? Pomoci může škola. *Týdeník školství*. Praha: Práce. 25(25). ISSN 1210-8316.

ŠIMKOVÁ, Svatava ed., 2012. *Já chci d oddílu, aneb, jak si děti a rodiče vybírají kroužky a oddíly: o výsledcích výzkumu na téma: Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit*. 1. vyd. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT. ISBN 978-80-87449-20-2. Dostupné také z: <https://www.emop.cz/down/chci-do-oddilu.pdf>.

TOMÁŠOVÁ, Jana. *Specifika trávení volného času dětí ve městě a na vesnici* [on-line]. Hradec Králové, 2017 [cit. 2021-12-05]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7e4goe/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta.

TROJANOVÁ, Irena, 2016. Důležitost role vychovatelky školní družiny v dnešní škole i společnosti. *Speciál pro školní družiny: příloha časopisu Řízen školy*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 3(1), s. 2-3. ISSN 2336-4343.

TŮMA, Jiří, 2018. *Pedagogika volného času*. 1. vyd., Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA, spol. s r.o.. ISBN 978-80-87723-43-2.

Vyhláška č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 48, Ministerstvo vnitra České republiky [on-line]. Olomouc, 2021 [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <file:///C:/Users/user/Downloads/sb048-02.pdf>.

Vyhláška č. 74 ze dne 9. února 2005 o zájmovém vzdělávání. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, Ministerstvo vnitra České republiky [on-line]. Olomouc, 2021 [cit. 2021-10-02]. Dostupné z: <file:///C:/Users/user/Downloads/sb020-05.pdf>.

Vyhláška č. 108 ze dne 22. února 2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 34, Ministerstvo vnitra České republiky [on-line]. Olomouc, 2021 [cit. 2021-10-03]. Dostupné z: <file:///C:/Users/user/Downloads/sb034-05.pdf>.

Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, Ministerstvo vnitra České republiky [on-line]. Olomouc, 2021 [cit. 2021-10-02]. Dostupné z: [file:///C:/Users/user/Downloads/sb190-04%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/sb190-04%20(2).pdf).

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Kategorie kódování – Názor rodičů na efektivnost školní družiny (vlastní zdroj)

Tabulka č. 2: Kategorie kódování – Názor vychovatelů na fungování školní družiny (vlastní zdroj)

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Vzájemné působení aspektů realizovaného výzkumu (vlastní zdroj)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ivana Látalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Pavla Andrysová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Možnosti trávení volného času na venkově u žáků mladšího školního věku.
Název v angličtině:	Possibilities of spending free time in the countryside for younger school age.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá možnostmi trávení volného času u dětí mladšího školního věku na venkově se zaměřením na školní prostředí. Práce je členěna na dvě části: teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vymezeny pojmy vztahující se ke zvolenému tématu. V praktické části byl uskutečněn kvalitativní výzkum formou rozhovoru, kde byly osloveny dvě cílové skupiny rodiče a vychovatelé.
Klíčová slova:	Volný čas, prostředí, volnočasová zařízení, volnočasové aktivity, zájmové činnosti, osobnost pedagoga volného času, osobnost vychovatele.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the possibilities of spending free time for children of younger school age in the countryside focusing on the school environment. The work is divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part defines the terms related to the selected topic. In the practical part, a qualitative research was conducted in the form of an interview, which addressed two target groups, parents and educators.
Klíčová slova v angličtině:	Leisure time, middle, leisure facilities, leisure activities, hobby activities, personality of a leisure pedagogue, personality of an educator.
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	48 s.
Jazyk práce:	Český jazyk